
TOPDOG!?

Een afstudeeronderzoek naar nieuwe richtlijnen over de inzetbaarheid van therapie -en coachhonden

**Merlissa Boland &
Martijn Knoef**
oktober 2019

Topdog!?

Een afstudeeronderzoek naar nieuwe richtlijnen over de inzetbaarheid van therapie- en coachhonden

Colofon

Auteurs:	Merlissa Boland (stud.nr.) 000008188 Martijn Knoef (stud.nr.) 000008846
Datum:	oktober 2019
In opdracht van:	Rob Mos van Mens & Hond Consultancy
Opleiding:	hbo Diermanagement, Leeuwarden
Begeleiding vanuit Van Hall Larenstein:	Anne-Krista Blom Susan Ophorst

Foto omslag: University of Liverpool, z.d.
Foto logo VHL: Hogeschool Van Hall Larenstein, 2018.
Foto logo mens & hond consultancy: Mens en Hond, 2012.

Voorwoord

Voor u ligt de afstudeerscriptie over nieuwe richtlijnen voor honden die worden ingezet in de therapiehondensector in Nederland. Deze scriptie is geschreven in het kader van de bachelor opleiding Diermanagement met als specialisatie Dieren in de zorg, vanuit Van Hall Larenstein.

De keuze voor het onderwerp is gemaakt doordat Merlissa stage heeft gelopen binnen therapie met paarden en Martijn een stage heeft gedaan met therapiehonden. Merlissa wilde zich daarnaast ook verdiepen in de hond. Ook Martijn wilde zich verder verdiepen in de hond waardoor samenwerking is ontstaan.

Deze scriptie is in het bijzonder gericht aan potentiële aanbieders en aanbieders uit de therapiehondensector. De naam van deze scriptie is getiteld 'Topdog!'. Voor deze naam is gekozen omdat de opdrachtgever van dit onderzoek, dhr. R. Mos sociaalvaardigheidstraining aan kinderen, jongeren en jongvolwassenen geeft. Deze training heet Topdogtraining. Daarnaast gaat dit onderzoek over richtlijnen om het welzijn van de hond tijdens inzet in therapiesessies te waarborgen. Daardoor zou een begeleider zichzelf de vraag kunnen stellen 'Werk ik samen met een top dog?'. Wanneer het welzijn wordt gewaarborgd, kan men spreken van een top dog.

Graag willen wij iedereen bedanken die een bijdrage heeft geleverd bij het tot stand komen van deze scriptie. Allereerst willen wij onze opdrachtgever van Mens & Hond Consultancy, dhr. R. Mos bedanken voor een eerste blik in het werkveld.

Ook willen wij alle ervaringsdeskundigen bedanken die wij hebben mogen interviewen:

- A. Dubois van Dogyourmind
- D. van Veldhuizen van Pets4care
- G. Pols van Wijze Wolf
- N. Jenken van Team-Codi
- J. Prinsen van Spelen Helpt
- D. Daniëls van Daniëls Training & Begeleiding
- M. Jacobs en P. Zeelenberg van Dogswork
- A. Balk en A. Heijen van Stichting Therapiehond Nederland
- A. Kruithof van Hoofd Hart Hond

Tot slot willen wij ook onze docenten S. Ophorst en A. Blom bedanken voor hun begeleiding en feedback tijdens het afstuderen.

Wij wensen u veel plezier met het lezen van onze scriptie.

Merlissa Boland & Martijn Knoef
Leeuwarden, oktober 2019

Summary

Current guidelines for Animal Assisted Interventions are usually written for own use within an organisation. Publicly accessible guidelines are very generally described because they are written for all animals who can be used in interventions. The aim of this study is to gain insight in the criteria for dog and handler who are important to provide interventions in a responsible way, so new and specific guidelines could be written.

To achieve that, a main question is written: 'Which criteria are important to function as guidelines so dogs can be used in a responsible way in Animal Assisted Therapy in the Netherlands?'. The main question is divided in four sub-questions. All sub-questions are divided in criteria for knowledge and characteristics for the handler, criteria for safety of an intervention, criteria for the balance between work and rest and criteria for physiological needs, characteristics and skills of the dog.

Because a literature study was conducted, guidelines could be written. To complete the guidelines, interviews were conducted in the field. The final product is a guideline which contains similarities and contradictions between literature and the field.

It is important for handlers to gain knowledge about the clients and dog whom they work with. It is especially important to have knowledge about the body language and stress signals of the dog. The handler itself needs to have empathy, has to be flexible and quiet and must be aware of its own actions and reactions. To keep the client and dog safe within an intervention, it is important for the handler to take safety measures. When the dog's welfare is good, the client's welfare is partly guaranteed. To fully guarantee the safety of the client and dog, it is also important to take the room where the intervention takes place, the dog leash, the temperature, feeding raw meat and hygiene into account. Beside that it is important that the handler creates a balance between work and rest for the dog. It is also of interest for to dog to have a break between two interventions. Ideas for relaxation are going out for a walk, sleep or stimulation the brain. A dog can work two or three times per week. An intervention can take up to a maximum of one hour. Before the dog can work, the dog needs to be mature, free of pain, vaccinated, have a clean fur and free of parasites. A dog can work until he is nine of year of age. Not only should the dog be physiologically healthy but also needs certain characteristics e.g. people orientated, will to please, a quick resilience and have fun while working. The dog should not be frightened of aggressive. Finally, the dog should have skills like sit, lay down and stay on command. The dog needs to be able to greet people in a calm way, can walk of the leash and can cope with loud noises and smells.

Although the literature suggest that a dog should be mature before he can work, in the fields it does happen that pups are deployed because in the handlers opinion, the pups need to socialize with the working environment. Even though some handlers deploy their pup, welfare of the dogs is taken in to account because the dog's welfare is found important in the field.

In addition to the aforementioned criteria, it is also important that the individual dog is always carefully looked at because all dogs are different.

The question still remains if the deployment of a pup is harmful to them. To answer that question, more research is needed.

Samenvatting

Bestaande richtlijnen voor dierondersteunde interventies zijn vaak voor de eigen organisatie opgesteld. Richtlijnen die wel openbaar beschikbaar zijn, zijn vaak algemeen doordat zij over alle diersoorten gaan die bij dierondersteunde interventies ingezet kunnen worden. Met dit onderzoek is dan ook gestreefd om inzicht te verkrijgen in de verschillende criteria voor de hond en begeleider die van belang zijn om op een verantwoorde manier interventies aan te kunnen bieden zodat nieuwe en specifiekere richtlijnen gecreëerd konden worden.

Hiervoor is de volgende hoofdvraag geformuleerd: 'Welke criteria zijn van belang om als richtlijn te dienen zodat op een verantwoorde manier honden ingezet kunnen worden binnen de therapie -en coachhondensector in Nederland?' De hoofdvraag is opgedeeld in vier deelvragen. De deelvragen zijn opgedeeld in criteria voor kennis en karaktereigenschappen van de begeleider, criteria voor de veiligheid van een interventie, criteria voor inzet en ontspanning voor de hond en criteria voor de fysieke gesteldheid, karaktereigenschappen en vaardigheden van de hond.

Door middel van een literatuurstuurstudie zijn de richtlijnen opgesteld. Daarnaast zijn interviews in het werkveld afgenomen die ter aanvullingen van de literatuurstudie dienden. Het eindproduct is een set richtlijnen waarin zowel overeenkomsten als tegenstrijdigheden tussen literatuur en praktijk zijn meegenomen.

Het is belangrijk dat de begeleider kennis heeft van zowel de doelgroep als de hond waarmee wordt gewerkt. Ook is het vooral van belang dat de begeleider de lichaamstaal en stresssignalen van de hond leest. Voor de begeleider zelf is het van belang dat hij empathisch vermogen heeft, flexibel en rustig is en bewust is van eigen handelingen en reacties. Ten behoeve van de cliënt en hond is het van belang dat de begeleider de veiligheid binnen een interventie in acht neemt en daarbij voldoet aan het welzijn van de hond, waarmee tevens de veiligheid van de cliënt deels gewaarborgd kan worden. Verder is het van belang om ook de ruimte waarin de interventie plaatsvindt, de riem, de omgevingstemperatuur, het al dan niet voeren van rauw vlees, hygiëne voor de cliënt en risico's in acht worden genomen. Daarnaast is het van belang dat de begeleider ervoor zorgt dat er een goede balans is tussen werk en ontspanning. Ook is het belangrijk dat de hond een vaste pauze krijgt tussen het werk door. Een goede optie ter ontspanning is een wandeling, rust of denkspelletjes. De hond mag twee of drie keer per week worden ingezet, maximaal één uur per interventie. Voordat de hond daadwerkelijk mag worden ingezet, is het van belang dat de hond volwassen, pijnvrij, geënt, schoon en vrij van parasieten is. De hond kan tot een leeftijd van negen of tien jaar werken. Niet alleen moet de hond fysiek in orde zijn maar ook aan bepaalde karaktereigenschappen voldoen zoals mensgerichtheid, will to please, een snel herstelvermogen en plezier hebben in het werk. De hond mag niet angstig en agressief zijn. Tot slot moet de hond basisvaardigheden beheersen kennen als zit, af en blijf op commando. Ook moet de hond mensen op een rustige manier begroeten, los kunnen lopen en om kunnen gaan met harde geluiden en geuren.

Hoewel de literatuur stelt dat de hond volwassen moet zijn om ingezet te mogen worden, worden er in praktijk ook pups ingezet met de gedachte dat zij moeten wennen aan het werk. Wel wordt daarbij rekening gehouden met het welzijn van de hond, want dat staat in praktijk hoog in het vaandel.

Mede daarom worden honden niet vaker dan drie keer per week ingezet. Echter is er geen rekening gehouden met de vraag naar het aantal interventies.

Naast de genoemde criteria is het uiteindelijk ook van belang dat er altijd goed naar de individuele hond wordt gekeken omdat geen enkele hond hetzelfde is.

De vraag blijft nog wel of de inzet van pups schadelijk is voor het dier zelf. Daarom zou daar meer onderzoek naar gedaan kunnen worden.

Inhoud

1.	Inleiding.....	7
1.1	Hoofdvraag	9
1.2	Deelvragen.....	10
2.	Begripsbepaling.....	11
2.1.	Animal Assisted Therapy	11
2.2.	Animal Assisted Coaching.....	11
2.3	Begeleider.....	11
2.4	Kennis en opleiding	11
2.5	Karaktereigenschappen.....	11
2.6	Fysieke kenmerken.....	12
2.7	Vaardigheden.....	12
2.8	Welzijn.....	12
3.	Theoretisch kader	13
3.1	Betekenis richtlijnen.....	13
3.2	Bestaande richtlijnen.....	14
4.	Materiaal en methode	16
4.1	Onderzoekstype	16
4.2	Onderzoeksontwerp.....	16
4.3	Onderzoekspopulatie en steekproef.....	17
4.4	Data verzameling	18
4.4.1	Literatuurstudie.....	18
4.4.2	Interviews	20
4.5	Data-analyse	22
4.5.1	Literatuurstudie.....	22
4.5.2	Interviews	22
4.6	Verwerking in de richtlijnen.....	24
5.	Resultaten.....	25
5.1	Begeleider.....	26
5.1.1	Kennis en opleiding	26
5.1.2.	Eigenschappen begeleider	33
5.2	Veiligheid	37
5.3	Begeleider ten behoeve van hond	44
5.3.1	Compensatie	44
5.3.2	Inzet.....	46
5.4	Hond	48

5.4.1 Fysieke kenmerken	48
5.4.2 Karakter	51
5.4.3 Vaardigheid	53
6. Discussie	55
6.1 Resultaten discussie	55
6.2 Methode discussie	56
7. Conclusie	59
8. Aanbevelingen	60
Bibliografie	61
Bijlage I. Onderzoekspopulatie.....	
Bijlage II. Eerste e-mail contact met potentiële deelnemers aan het interview	
Bijlage III. Topiclijst interviews	
Bijlage IV. Toestemmingsformulier.....	

1. Inleiding

Vanaf de Oudheid waren dieren een belangrijke economische bron, maar samen met de verandering van het culturele landschap werd het gezelschapsdier meer beschouwd als een trouwe vriend (Creagan, Bauer, Thomley, & Borg, 2015). Deze beschouwing van het dier wordt ook wel gezien als de Human-Animal Bond (HAB) (Turner, 2007). Robinson (1995, in Fine & Beck, 2015) suggereerde dat de band met andere soorten menselijke behoeften vervult die verder gaat dan de economische behoefte. Bustad (1983, in Fine & Beck, 2015) beschreef de HAB eerder al als een band wat samengaat met liefde en vriendschap in de meest pure en nobele vorm. Uiteindelijk werd HAB gedefinieerd als een wederzijds voordelige en dynamische relatie, die wordt beïnvloed door gedragingen die belangrijk waren voor de gezondheid en het welzijn van beide partijen (Journal of the American Veterinary Medical Association, 1998, in Fine & Beck, 2015). Daartoe behoren emotionele, psychologische en fysieke interacties tussen mens, dier en omgeving. De band tussen mens en dier zorgt dus voor een beter welzijn voor beide (Beck, 1999, in Fine & Beck 2015). De relatie tussen mens en hond (*Canis familiaris*) is van alle mens-dier relaties de sterkste en oudste (Byrd, 2012). Dit kon doordat honden sociale dieren zijn met een natuurlijk verlangen naar sociaal contact, zowel naar soortgenoten als de mens. Daardoor waren zij in staat een hechte band te ontwikkelen met de mens (Ng Z. , Albright, Fine, & Peralta, 2015) en maken zij nu nog steeds deel uit van menselijke families (Byrd, 2012).

De HAB is niet alleen terug te zien tussen familieleden en hun huisdier, maar wordt ook bewust benut. Het bewust benutten van de band tussen mens en dier wordt gedaan bij Animal Assisted Interventions (AAI) (Mills & Yeager, 2012). Volgens Association of Human-Animal Interaction Organizations (IAHAIO) is AAI iedere vorm van therapie, coaching, counseling of educatief programma, of iedere activiteit ondernomen met behulp van dieren. Toepassing ervan in de gezondheidszorg gebeurt op steeds meer plaatsen, vooral in ziekenhuizen, verzorgingstehuizen en psychiatrische inrichtingen (Jegatheesan, 2014). AAI is een overkoepelende term voor alle interventies die met dieren worden gedaan. Tot AAI behoort Animal Assisted Education (AAE), Animal Assisted Activities (AAA), Animal Assisted Coaching (AAC) en Animal Assisted Therapy (AAT) (Jegatheesan, 2018).

AAT is bij toeval ontdekt toen de hond van Levinson, een kinderpsycholoog, aanwezig was bij een sessie. Levinson behandelde een kind dat tijdens de sessie niet praatte, totdat hij opmerkte dat het kind tegen de hond aan het praten was. In 1964 gebruikte Levinson voor het eerste de term 'pet therapy'. In de jaren zeventig ontdekten de Corsons dat door interactie met honden het gemakkelijker was voor patiënten om te communiceren (Fine, 2015). Maar het was niet tot 1983 dat therapie met honden geaccepteerd werd binnen de psychotherapie (Beck & Katcher, 1996).

Bij AAT kan gedacht worden aan dierondersteuning en –assistentie in het werk van psychiaters, psychologen, psychotherapeuten, ergotherapeuten, fysiotherapeuten, logopedisten, maatschappelijk en sociaal werkenden in de zorg. Bij AAC wordt een dier vaak ter ondersteuning ingezet bij het werk van (kinder)coaches, personal coaches en loopbaancoaches (Rietveld-Piepers & Enders-Slegers, 2018). Door middel van het op ondersteunende wijze inzetten van dieren, zoals honden vindt er optimalisering van therapeutische processen, begeleidende activiteiten en leerprocessen plaats (AAIZOO, 2019). De hond is een populaire keuze voor de inzet bij AAT. Het dier biedt een gevoel van veiligheid, warmte, comfort en kan dienen als een sociale buffer waardoor een persoon gemakkelijker en meer praat (Fine, 2015). Verder levert de inzet van de hond een vermindering van angst (Barker & Dawson, 1998 in Hart & Yamamoto, 2015), verbeterde sociale vaardigheden (Villatra-

Fill, et al., 2009), een vermindering van medicatie (Geisler, 2004) en een algemene verbetering van het kwaliteit van leven (Fine, 2015).

Niet elke hond kan zomaar worden ingezet in AAT en AAC. Een therapiehond moet in ieder geval verschillende vaardigheden kennen en uitvoeren op commando zoals: zit, lig en kom voor (Mos, 2017). Ook moet de hond bepaalde karaktereigenschappen hebben zoals vriendelijk zijn naar mensen (Fine, 2015). Om te bepalen of een hond al dan niet geschikt is als therapiehond wordt het dier onder andere getest op gedrag en gehoorzaamheid.

Tevens moet een therapiehond voorspelbaar zijn in het gedrag en zich aan kunnen passen aan zijn omgeving (Verga & Michelazzi, 2009, in Ng, Albright, Fine, & Peralta, 2015). Verder is het belangrijk dat de hond gezond is en dus onder andere is gevaccineerd en vrij is van endo- en ectoparasieten (Fine, 2015). De begeleider is verantwoordelijk voor de therapiehond, maar moet ook overweg kunnen met cliënten. Vaak moeten begeleiders een hbo-opleiding gerelateerd aan de zorg of maatschappij hebben genoten en kennis hebben van de hond (o.a. gedrag, voeding en huisvesting) (Stichting Hulphond Nederland -a, z.d.) (Mos, 2018). Hond, begeleider en cliënt komen samen in een interventie. Om te zorgen dat iedereen comfortabel en veilig is, zijn er maatregelen nodig om dat in goede banen te leiden (Fine, 2015). Naast maatregelen die tijdens een interventie getroffen moeten worden, is het voor de hond ook van belang dat hij naast een bepaald aantal inzetten per week ook compensatie krijgt in de vorm van ontspanning en plezier (van der Borg & Beerda, 2014).

Het is belangrijk om het welzijn van de therapiehond te blijven waarborgen omdat niet alleen het dagelijks comfort en het welzijn van de hond tijdens interventies een belangrijke rol spelen op de prestatie van de deelnemers (Lind, 2009), maar het ook belangrijk is de stress van de hond te managen en ervoor te zorgen dat hij niet overwerkt raakt (van der Borg & Beerda, 2014). Stress is een belangrijk element voor het waarborgen van het welzijn, aangezien stress vaak als indicator gebruikt wordt om te bepalen of de juiste omstandigheden voor de hond worden geboden (Ruis M., 2014). Een goed hondenwelzijn zorgt ervoor dat het plezier van de hond gemaximaliseerd wordt en het lijden geminimaliseerd wordt. Het is natuurlijk voor alle levende organismen om kortdurend stress te ervaren (Wohlfarth & Sandstedt, 2016). Daarnaast is er weinig onderzoek gedaan naar het welzijn van dieren die worden ingezet binnen AAI. Tevens is er een gebrek aan universele richtlijnen met betrekking tot de inzet, veiligheid en welzijn van dieren in interventies (Ng Z., Albright, Fine, & Peralta, 2015). Een goed hondenwelzijn kan alleen bereikt worden als de hond in een goede psychische, emotionele en sociale conditie is (Wohlfarth & Sandstedt, 2016).

Zoals hierboven genoemd is er wel informatie beschikbaar over waar therapiehonden en hun begeleiders aan moeten voldoen om therapie aan te mogen bieden, maar dit is vaak opgesteld voor de eigen organisatie. Zo heeft stichting Hulphond Nederland bijvoorbeeld een aantal richtlijnen voor hun eigen therapiehonden die bij gastgezinnen wonen. De honden zijn 20 tot 22 maanden oud voordat ze ingezet worden als therapiehond en zijn maximaal tien jaar oud als zij met pensioen gaan. Ook staat daar in wat er van de gastgezinnen wordt verwacht als de honden niet aan het werk, maar thuis zijn. Namelijk dat de hond een gewone 'huishond' is (Stichting Hulphond Nederland-b, z.d.).

Mens & Hond Consultancy heeft ook zelf richtlijnen opgesteld, die bedoeld zijn voor gebruik binnen de eigen organisatie. Mens & Hond Consultancy is in 2006 begonnen met het opleiden van Topdog trainers. De organisatie leidt trainers op om bevoegd de Topdog honden sociaalvaardigheidstrainingen en Tophorse paarden sociaalvaardigheidstrainingen te kunnen uitvoeren. De sociaalvaardigheidstrainingen zijn trainingen waarbij een hond of paard worden ingezet als co-trainer. De training is vooral geschikt voor kinderen, jongeren en (jong)volwassenen met problemen op het gebied van zelfvertrouwen, weerbaarheid en zelfbeheersing.

Uit bovenstaande komt naar voren dat er wel informatie en richtlijnen voor therapiehonden bestaan, maar deze vaak voor de eigen organisatie zijn opgesteld. Dit maakt het creëren van eenheid binnen de sector lastig (Ng Z. , Albright, Fine, & Peralta, 2015). Om meer eenheid te creëren binnen de sector van ondersteunende interventies in Nederland, is in opdracht van het Instituut voor Antrozoölogie in 2017 een kwaliteitsontwikkeling en kwaliteitsborging vertaald. De oorspronkelijke richtlijn was geschreven door dr. Wolhfarth en prof. dr. Olbrich om een kwaliteitsstandaard te ontwikkelen in het belang van de cliënt en het welzijn van de dieren. In samenwerking met verschillende ervaringsdeskundigen uit de praktijk, is de kwaliteitsontwikkeling en kwaliteitsborging niet alleen vertaald maar ook aangepast naar de Nederlandse situatie (Wolhfarth, Olbrich, & Verheggen, 2017). Rob Mos van Mens & Hond Consultancy was een van de ervaringsdeskundige die een bijdrage leverde aan die richtlijn. Rob Mos noemde dat de kwaliteitsborg richtlijn ook voor de therapiehonden sector is maar daar niet specifiek op is gericht. Daarbij vroeg hij zich ook af hoe goed de richtlijn toepasbaar is in de praktijk en of het dus ook in de praktijk wordt gebruikt (persoonlijke communicatie R. Mos, 14 mei 2019). Om die reden is Rob Mos opdrachtgever van dit onderzoek geworden. Rob Mos geeft zelf cursussen, workshops en trainingen en hij houdt zich bezig met coaching, teambuilding en hij houdt zich bezig met opleidingen rond de thema's hondengedrag, mensengedrag en de interactie tussen honden en mensen onderling (Dale & Mos, 2012).

Daarbij bevat de kwaliteitsborging en kwaliteitsontwikkeling een checklist waarin een organisatie een zelfbeoordeling/reflectie kunnen uitvoeren. Daarin kan een organisatie onder andere aangeven hoe vaak hij een dier inzet en hoe de veiligheid kan worden gewaarborgd. Een ingevulde checklist is echter alleen voor de organisatie zelf en mist bijvoorbeeld de reden waarom een dier een bepaald aantal keer wordt ingezet. Wanneer ingevulde informatie uit de checklist en onderbouwing landelijk beschikbaar is, zou dit nog meer eenheid kunnen creëren binnen de sector.

Voor paarden in de zorg is er inmiddels wel een toepasbaar instrument ontwikkeld voor de aanschaf van paarden voor het paardrijden voor mensen met een beperking en het huifbedrijven. Dit instrument bevat onderbouwing wanneer een paard op bepaalde punten wel of niet geschikt is voor paardrijden voor mensen met een beperking of het huifbedrijven (Gibbels & Niesing, 2017). De methode van dat onderzoek dient daarom als handvat voor dit onderzoek.

Omdat er al verschillende informatie beschikbaar is en er organisaties zijn die richtlijnen voor eigen gebruik hebben, wordt voor dit onderzoek dan ook verwacht dat de begeleiders kennis hebben over honden en over de doelgroep waar ze mee willen werken. Ook wordt er verwacht dat ze op een verantwoorde manier met de honden om gaan en ze een hbo-denkniveau hebben (Stichting Hulphond Nederland -a, z.d.). Van de honden wordt verwacht dat zij voldoen aan bepaalde vaardigheden, bepaalde karaktereigenschappen bezitten en dat zij fysiek gezond zijn.

Uit het gesprek met Rob Mos kwam naar voren dat de kwaliteitsborging nog vrij globaal is en niet goed praktisch toepasbaar. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in verschillende criteria voor de hond en begeleider die van belang zijn om op een verantwoorde manier interventies aan te kunnen bieden zodat nieuwe en specifiekere richtlijnen gecreëerd kunnen worden. Op die manier kan er meer eenheid binnen de therapie -en coachhondensector bestaan, waarbij ook het welzijn van de hond gewaarborgd wordt.

1.1 Hoofdvraag

Hiervoor is de volgende hoofdvraag geformuleerd: Welke criteria zijn van belang om als richtlijn te dienen zodat op een verantwoorde manier honden ingezet kunnen worden binnen de therapie -en coachhondensector in Nederland?

1.2 Deelvragen

Deze hoofdvraag is opgesplitst in vier deelvragen waarvan elke deelvraag is opgedeeld in subvragen.

- 1) Aan welke criteria behoort een begeleider te voldoen om therapie met een hond te geven?
 - a) Welke kennis behoort een begeleider te bezitten en waar kan die kennis opgedaan worden in Nederland?
 - b) Welke karaktereigenschappen behoort een begeleider te bezitten om op een verantwoorde manier therapie -en coachsessies te geven?
- 2) Aan welke veiligheidsvoorschriften dient een begeleider te voldoen zodat de veiligheid van hond en cliënt gewaarborgd blijft binnen een sessie?
- 3) Aan welke criteria behoort een begeleider te voldoen ten behoeve van de hond?
 - a) Wat kan een begeleider doen ter compensatie voor de hond voor het werk dat hij verricht?
 - b) Hoe vaak kan een hond per week in therapie -en coachsessies worden ingezet?
- 4) Aan welke criteria behoort een hond te voldoen om ingezet te mogen worden als therapiehond?
 - a) Welke fysieke kenmerken van de hond zijn belangrijk?
 - b) Welke karaktereigenschappen van honden die ingezet worden bij therapie -en coachsessies zijn belangrijk?
 - c) Welke vaardigheden van honden die ingezet worden bij therapie -en coachsessies zijn belangrijk?

Het verslag is verdeeld in verschillende hoofdstukken. In hoofdstuk 2 staat de begripsbepaling waarin een definitie is gegeven aan verschillende terugkerende begrippen in dit onderzoek. Hoofdstuk 3 is een theoretisch kader met uitleg van het begrip 'richtlijn' en voorbeelden van richtlijnen die in de praktijk gehanteerd worden. In het vierde hoofdstuk staan materiaal en methoden uitgelegd. Daarna volgt hoofdstuk 5 met de resultaten van dit onderzoek, gevolgd door hoofdstuk 6 waarin wordt gediscussieerd over de resultaten en toegepaste methode. Op de discussie volgt de conclusie in hoofdstuk 7, met daarna in hoofdstuk 8 aanbevelingen. Tot slot volgen de literatuurlijst en bijlage I, II, III en IV.

2. Begripsbepaling

In dit hoofdstuk worden enkele begrippen nader uitgelegd die genoemd zijn in de inleiding.

2.1. Animal Assisted Therapy

In dit onderzoek wordt de definitie van Animal Assisted Therapy aangehouden zoals die is opgesteld door Jegatheesan (2018) in de IAHAIO White paper. Animal Assisted Therapy is een doelgerichte, geplande en gestructureerde therapeutische interventie, verleend door een therapeut (in Nederland BIG geregistreerd). Hierbij wordt gefocust op het verbeteren van het lichamelijke, cognitieve en/of sociale functioneren van de cliënt. De therapiehond krijgt een therapeutische rol tijdens de behandeling.

2.2. Animal Assisted Coaching

Voor de definitie van Animal Assisted Coaching wordt de definitie volgens Jegatheesan (2018) gehanteerd. Animal Assisted Coaching is een doelgerichte, geplande en gestructureerde hulpverlenende interventie, wat wordt uitgevoerd door een coach. Hierbij wordt gefocust op het verbeteren van persoonlijke groei, zelfvertrouwen, sociale vaardigheden en het sociaal-emotioneel functioneren en het verkrijgen van inzicht in groepsprocessen van de coachee(s). De coachhond wordt ter ondersteuning van het coaching traject ingezet.

Er is dus onderscheid tussen een therapiehond en een coachhond. Echter wordt in dit onderzoek de termen 'therapiehond', 'therapie met honden' en 'therapiehondensector' als algemene termen gehanteerd. Zowel de therapiehond en de therapiehondensector als de coachhond en de coachhondensector worden met de algemene termen aangeduid.

2.3 Begeleider

Met begeleider worden aanbieders van therapie en coaching met honden aangeduid. Hieronder vallen opgeleide therapeuten en coaches die gebruik maken van honden in hun interventies of mensen met een kynologische achtergrond die de hond hanteren tijdens een interventie.

2.4 Kennis en opleiding

Kennis is datgene wat iemand in staat stelt een bepaalde taak te vervullen door het selecteren, interpreteren, combineren en waarderen van informatie. Kennis ontwikkelt zich in de loop van de tijd door ervaring. Hiertoe behoort ook volgen van opleidingen, boeken, mentoren en informele wegen (Davenport, 1998, in Diepveen, 2005).

Een opleiding is de vorming tot een beroep (van Dale, z.d.). In dit onderzoek wordt met de term opleiding bedoeld; alle opleidingen en cursussen waarmee na het voltooien van de opleiding of cursus een diploma, certificaat of accreditatie wordt behaald, zodat de benodigde kennis verkregen is om het beroep van therapeut of coach uit te kunnen oefenen. Ook wordt hiermee alle opleidingen en cursussen waarmee na het voltooien van de opleiding of cursus een diploma, certificaat of accreditatie wordt behaald zodat er kennis is over de hond. Het behalen van een diploma of certificaat is de maatstaf voor het hebben van kennis.

2.5 Karaktereigenschappen

Persoonlijkheid en karakter zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, want karakter maakt deel uit van een persoonlijkheid. Persoonlijkheid in de mens wordt dan ook gedefinieerd als 'de kenmerken van individuen die consistente patronen van voelen, denken en gedrag beschrijven en verklaren' (Pervin & John, 1999). Jones (2008) hanteerde deze definitie ook voor dieren.

In dit onderzoek worden voor de hond kenmerken gehanteerd zoals beschreven door Stichting Bestgetest (z.d.): vriendelijkheid, agressie (dreiggedrag en bijtgedrag), opwinding, angst en herstelvermogen. Voor deze definitie is gekozen omdat aan de hand van deze kenmerken een gedragsprofiel bij honden gemeten kan worden door middel van de TOP-test (Typifying dog personality Of Typering Omtrent Persoonlijkheid). De TOP-test kent geen voldoende of onvoldoende en geeft geen advies. De test geeft alleen het profiel van gedragseigenschappen weer en kan bij alle honden worden afgenomen.

2.6 Fysieke kenmerken

Onder fysieke kenmerken vallen de leeftijd van de hond, het ras, het geslacht, het uiterlijk, ziekten en aandoeningen en de gezondheid (LICG, 2019).

2.7 Vaardigheden

Een vaardigheid is ook wel het vermogen om een handeling bekwaam uit te voeren of een probleem op te lossen. Er zijn verschillende vaardigheden die een hond aangeleerd kan worden, vaak afhankelijk waarvan de hond voor wordt ingezet.

In dit onderzoek wordt uitgegaan van de vaardigheden die een psychosociale hulphond bij Topdog moet bezitten, namelijk aandacht, zitten, volgen, liggen, blijven zitten, blijven liggen, komen, apporteren en kunstjes. De honden moeten hierbij een gevorderd gehoorzaamheidsniveau laten zien. Dit betekent dat alle aanwijzingen van de begeleider direct door de hond worden uitgevoerd, ook bij afleiding (Mos, 2017). Wanneer een hond vaardigheden bezit, zal dit toonbaar zijn doordat de hond de genoemde vaardigheid uitvoert wanneer de begeleider daar om vraagt.

2.8 Welzijn

Welzijn omvat het fysieke gesteldheid (diergezondheid), het mentale gesteldheid (hoe voelen dieren zich) als ook de uiting van natuurlijk gedrag. Welzijn in dit onderzoek wordt gebaseerd op het Europese Welfare Quality systeem. Dit systeem heeft als uitgangspunt dat het meten van welzijn aan de dieren zelf wordt gedaan. Tevens is het systeem voortgeborduurd op de 'vijf vrijheden voor dieren'. Het Welfare Quality systeem bestaat uit vier klassen met elk een aantal welzijnsriteria: Klasse goede huisvesting; comfortabel klimaat, bewegingsvrijheid, comfortabel liggen en rusten en omgevingsverrijking. Klasse goede voeding; afwezigheid van chronische honger of overvoeding, afwezigheid van langdurige dorst en juiste samenstelling van voeding. Klasse goede gezondheid; afwezigheid van verwondingen, afwezigheid van ziekten en afwezigheid van ongemak veroorzaakt door ingrepen en handelingen. Klasse normaal gedrag; expressie van sociaal gedrag, expressie van ander soort specifiek gedrag, goede mens-dierrelatie en een positieve emotionele toestand. Wanneer er aan deze criteria wordt voldaan, wordt het welzijn van het dier zo optimaal mogelijk (Ruis, 2014).

3. Theoretisch kader

Er is gekozen om aan de hand van dit onderzoek richtlijnen voor begeleiders die therapie met honden aanbieden te schrijven. Het gaat er in dit onderzoek niet om hoe iets precies uitgevoerd dient te worden (protocol) of een minimale norm waar aan voldoen moet worden (standaard). Maar het gaat om een aanbeveling met een wetenschappelijke onderbouwing, die algemeen beschikbaar is voor de therapiehonden sector. Daarbij is er ook voor gekozen om richtlijnen te baseren op ervaringen uit de praktijk omdat ervaringen uit de praktijk anders kunnen zijn als in literatuur beschreven is (persoonlijke communicatie R. Mos, 14 mei 2019). In dit onderzoek gaat het dus om het opstellen van Evidence-Based Richtlijnen op basis van wetenschappelijke literatuur en praktijkervaringen.

3.1 Betekenis richtlijnen

Richtlijnen zijn oorspronkelijk ontwikkeld om 'houvast' te bieden aan professionals in de zorg (Swinkels, et al., 2004). Een richtlijn is een document met aanbevelingen, gericht op het verbeteren van de kwaliteit, berustend op systematische samenvattingen van wetenschappelijk onderzoek en afwegingen van voor- en nadelen van verschillende opties, aangevuld met expertise en ervaring van professionals. Primaire doelgroepen van richtlijnen zijn professionals en (potentiële) gebruikers (Regieraad kwaliteit van zorg, 2012)

Een richtlijn onderscheidt zich van een protocol doordat een protocol zich vooral richt op hoe precies te handelen in de dagelijkse praktijk. Daarentegen is een richtlijn algemener, voorzien van wetenschappelijke onderbouwing en meer gericht op wat er het beste gedaan kan worden. Ook is een richtlijn anders dan een standaard. Een standaard is een minimale norm waar niet vanaf geweken mag worden. Van een richtlijn mag wel afgeweken worden wanneer dat nodig is, omdat een richtlijn niet alle specifieke situaties en uitzondering kan bevatten zoals ze in de praktijk voor kunnen komen (Swinkels, et al., 2004).

Een richtlijn is een middel, geen doel. Een richtlijn is ook geen dwingend middel. Richtlijnen zijn er om het niveau van desbetreffende onderwerp op peil te houden en waar mogelijk te verbeteren door het doeltreffende en doelmatiger te maken. Onder doeltreffender wordt werkzamer, veiliger, meer aanvaardbaar door de doelgroep, beter toepasbaar en beter uitvoerbaar verstaan (Swinkels, et al., 2004).

Daarnaast zijn richtlijnen er ook om variatie in handelen tussen verschillende personen of organisaties te verminderen, een groeiende stroom aan informatie beter hanteerbaar te maken, transparanter te werken en handelingen meer te baseren op wetenschappelijke bronnen. Dit laatste heet ook wel Evidence-Based richtlijnen. Met Evidence-Based richtlijnen wordt er volgens een beschreven methode gezocht naar wetenschappelijke literatuur. Daarnaast kunnen deze richtlijnen ook gebaseerd zijn op wetenschappelijke onderzoeksresultaten, ervaringen uit de praktijk, voorkeur van patiënten, cliënten of deelnemers en op beschikbaarheid van hulpmiddelen (Verpleegkundigen en Verzorgenden Nederland, z.d.).

Een goede richtlijn is uitvoerbaar in de praktijk en leidt tot daadwerkelijke verbetering van de kwaliteit. Het is een richtlijn die op basis van knelpunten tot stand is gekomen en heeft aandachtspunten en aanbevelingen voor implementatie. Het gaat om concrete acties die leiden tot de gewenste verandering in de praktijk (Regieraad kwaliteit van zorg, 2012).

3.2 Bestaande richtlijnen

Er zijn al verschillende richtlijnen opgesteld voor het welzijn van honden. Het is alleen zo dat deze richtlijnen niet voor iedereen openbaar zijn of dat ze niet goed praktisch toepasbaar zijn. Een aantal voorbeelden van bestaande richtlijnen worden hieronder genoemd.

Binnen het veld van Animal Assisted Interventions worden richtlijnen vaak opgesteld door een werkgroep zoals bij de kwaliteitsontwikkeling en kwaliteitsborging bij dierondersteunde interventies (Wohlfarth & Olbrich, 2017), de IAHAIO White Paper (IAHAIO, 2014) en Guidelines for Animal-Assisted Interventions in health care facilities (Lefebvre et al., 2008). Een reden voor het opstellen van richtlijnen is het waarborgen van welzijn en veiligheid voor cliënt en dier (Lefebvre et al., 2008) (Society for Companion Animal Studies Limited, 2013). Maar ook vanwege de uitdagingen in veld, zoals verschillende definities die worden gehanteerd (IAHAIO, 2014). Een andere reden is om mensen met interesse in het veld informatie te bieden (Winkle, Dickson & Simpson, 2019) of om informatie te verschaffen op basis van wetenschappelijke bronnen (Wohlfarth & Sandstedt, 2016).

Er is zoals genoemd in de inleiding, een kwaliteitsontwikkeling en kwaliteitsborging bij dierondersteunde interventies als richtlijn opgericht om professionals in dierondersteunde interventies een reeks aanwijzingen en criteria te geven met behulp van een checklist. Hiermee kan de kwaliteit van het eigen werk gecontroleerd en verbeterd worden. In deze kwaliteitsborging staat onder andere beschreven hoe het welzijn van dieren gewaarborgd kan worden, een kwaliteitsproces over cliënten en risicomanagement. Om te kijken of er voldaan wordt aan de criteria uit het rapport kan er een checklist ingevuld worden. Ook kunnen professionals deze checklist gebruiken voor een uitgebreide zelfreflectie. De resultaten van deze zelfreflectie kunnen worden gebruikt om de kwaliteit van het eigen dierondersteunend werk continu te verbeteren (Wohlfarth, Olbrich & Verheggen, 2017).

De Open Universiteit en het Instituut voor Antrozoölogie stellen in hun rapport dat de geringe literatuur die is uitgebracht over AAI en het welzijn van de hond erop duiden dat de omstandigheden waar hulp- en therapiehonden aan worden blootgesteld risico's opleveren voor het welzijn van de hond. Het gaat om de opvoeding en training en het management, zoals de selectie van ouderdieren, de huisvesting of het wisselen van eigenaar. De mate waarin wordt beschreven of het welzijn wordt bedreigd kan echter verschillen. In het rapport van de Open Universiteit wordt er onderzocht welke risico's voor het dierenwelzijn binnen de inzet van dieren in de zorg in Nederland met zich mee kan brengen (Rietveld-Piepers & Enders-Slegers, 2018).

Hulphond Nederland heeft op hun website een beschrijving staan over waar de therapeuten aan moeten voldoen om het welzijn en de veiligheid van de dieren waarmee ze werken te waarborgen. Alle therapeuten van Hulphond Nederland zijn ervaren en gekwalificeerde hulpverleners. Zij hebben een opleiding gevolgd tot psycholoog, sociaalpedagogisch medewerker, orthopedagoog of maatschappelijk hulpverlener en zijn minimaal op hbo-niveau geschoold. De therapeuten zijn geregistreerd bij Stichting Kwaliteitsregister Jeugd en het beroepsregister voor professionals in de jeugdsector. Ook hebben zij een opleiding gevolgd over het gedrag van honden en/of paarden. Dit alles dus om het welzijn van de dieren waarmee ze werken te waarborgen (Hulphond Nederland, z.d.).

KNGF Geleidehonden heeft een document opgesteld waarin uitgelegd is wat dierenwelzijn volgens de organisatie is. Zij geven aan dat optimaal dierenwelzijn een continu aandachtspunt is binnen de organisatie. De organisatie vindt het hun taak en verantwoordelijkheid om vrijwilligers als puppy pleeg- en fokgastgezinnen en hun cliënten zo te begeleiden en instrueren dat zij kunnen voorzien in de behoefte van de hond die zij onder hun hoede hebben. In dit document worden onder andere de

vijf vrijheden genoemd om het welzijn te bepalen. Als laatste wordt er beschreven dat de cliënten het feit erkennen dat honden emoties en een persoonlijkheid hebben. De honden worden zorgvuldig uitgezocht voor een cliënt (KNGF Geleidehonden, z.d.).

De International Guide Dog Federation (IGDF) een instantie die verantwoordelijk is voor de ontwikkeling, monitoring en evaluatie van de normen die worden toegepast binnen alle organisaties die lid zijn van de IGDF. De instantie begeleidt hondengebruikers over de hele wereld. Het kan vele jaren duren voordat een nieuwe organisatie de vereiste normen bereikt die hen in staat stelt lid te worden van de IGDF. Alle aangesloten organisaties worden om de vijf jaar opnieuw beoordeeld. Dit wordt gedaan om te zorgen dat de normen worden gehandhaafd voordat hun lopende accreditatie wordt goedgekeurd (International Guide Dog Federation, z.d.).

In Queensland (Australië) moeten hulphonden gecertificeerd zijn en moeten ze een test in een openbare ruimte doorstaan. Deze test moet ervoor zorgen dat de honden veilig en effectief zijn in een openbare ruimte of het openbaar vervoer. Gecertificeerde honden mogen bijna van elk ras zijn en kunnen herkend worden aan de badge op het tuigje. Mensen die gebruik maken van een gecertificeerde hulphond, evenals begeleiders, moeten een identiteitskaart bij zich hebben. Volgens de wet (anti discriminatie) mag je niet iemand discrimineren door toegang tot een openbare plaats te weigeren omdat een persoon afhankelijk is van een geleide- of hulphond (Queensland Government , 2019).

4. Materiaal en methode

4.1 Onderzoekstype

Het streven van dit onderzoek was om inzicht te krijgen in criteria die van belang kunnen zijn voor begeleiders en honden om op een verantwoorde manier therapie te geven waarbij het welzijn van de hond gewaarborgd wordt. Het verkregen inzicht werd verwerkt in richtlijnen die beschikbaar zouden zijn voor begeleiders in de therapiehonden sector. De richtlijnen zijn, zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven, gebaseerd op wetenschappelijke literatuur en praktijkervaringen van begeleiders.

Het verkrijgen van inzicht in verschillende criteria en het achterhalen van praktijkervaringen en meningen van begeleiders, behoort tot een kwalitatief onderzoek.

Meningen achterhalen kon door middel van een interview. Er waren verschillende type interviews die afgenomen konden worden, namelijk het ongestructureerde interview, waarbij de structuur van het gesprek niet vastligt; het semigestructureerd interview, waarbij de onderwerpen van tevoren vastliggen; het focused interview, wat wordt gehouden met meerdere deelnemers wie op elkaar kunnen reageren en het expertinterview, waarbij deskundigen op een bepaald onderwerp worden geïnterviewd (Boeije, 2016).

Wetenschappelijke informatie werd verkregen door middel van een literatuurstudie.

4.2 Onderzoeksontwerp

Dit onderzoek is een beschrijvend onderzoek, omdat begrippen uit de onderzoeksvragen uitgelegd en onderbouwd zijn vanuit de literatuur. Tevens is het onderzoek exploratief, omdat er ook is uitgelegd waarom bepaalde criteria van belang zijn (Baarda, et al., 2014). Uitleggen en onderbouwen van begrippen en beschrijven waarom deze van belang waren, is gedaan door middel van een literatuurstudie. Het doel daarvan was om richtlijnen op te stellen voor begeleiders voor het geven van therapie met honden.

Bruikbare informatie voor de literatuurstudie werd vergaard door gebruik te maken van zoektermen. Hierdoor kon gericht worden gezocht naar informatie, maar kon er ook veel informatie gevonden worden doordat synoniemen gebruikt mochten worden en de woordvolgorde veranderd mocht worden. De citatiemethode kan maar bij twee informatiebronnen (Google Scholar en Web science) toegepast worden.

Vervolgens werden interviews afgenomen met begeleiders uit het werkveld. De keuze voor deelnemers voor de interviews was gemaakt aan de hand van een aantal selectiecriteria, zie de volgende paragraaf 'onderzoekspopulatie en steekproef'. De interviews dienden ter controle en aanvulling van de literatuurstudie. Er was gekozen om gebruik te maken van een semigestructureerd interview zodat er wel gericht kon worden gevraagd naar begrippen uit dit onderzoek, maar wel de mogelijkheid werd behouden om door te vragen en meer informatie te vergaren. Het afnemen van een focused-interview vereist ervaring van de onderzoekers zodat geen informatie (verbaal en non-verbaal) verloren gaat (Boeije, 2016). De onderzoekers van dit onderzoek hadden geen ervaring met focused-interviews en is daarom niet gekozen als methode. Hoe het semigestructureerde interview precies werd afgenomen staat beschreven in de paragraaf 'Dataverzameling interviews'.

Het eindproduct van dit onderzoek bestaat uit een set richtlijnen die voort zijn gekomen uit de literatuurstudie en de interviews. De richtlijnen geven een overzichtelijk en praktisch toepasbare informatie verschaffen voor alle (toekomstige) begeleiders die werkzaam zijn binnen therapie en coaching met honden.

De betrouwbaarheid van dit onderzoek werd zo hoog mogelijk gehouden door middel van triangulatie. De resultaten werden namelijk verkregen via twee verschillende dataverzamelmethode, literatuuronderzoek en interviews. Zoals hierboven is genoemd, werd eerst een literatuurstudie uitgevoerd waarna interviews werden afgenomen in het werkveld om te zien of de verkregen data uit de literatuurstudie werd ondersteunt of juist tegengesproken. Hiermee werd tevens de validiteit van het onderzoek verhoogd.

4.3 Onderzoekspopulatie en steekproef

Voor het bepalen van de onderzoekspopulatie zijn de volgende selectiecriteria gehandhaafd:

- De aanbieders van therapie of coaching met honden zijn begunstigers van Animal Assisted Interventions in Zorg, Onderzoek en Onderwijs-begunstigers (AAIZOO) zoals op de website van AAIZOO staat aangegeven (AAIZOO, z.d.a).
- De aanbieders van therapie of coaching met honden moeten in Nederland werkzaam zijn.
- Via internet moet te bevestigen zijn dat therapie of coaching met honden tot op heden wordt aangeboden.

Mensen die therapie of coaching met honden geven hoeven zich niet bij een organisatie aan te sluiten. Daarom hebben de onderzoekers ervoor gekozen om voor de onderzoekspopulatie de AAIZOO-begunstigers te gebruiken. De onderzoekspopulatie bestaat uit 22 aanbieders voor therapie met honden (AAIZOO, z.d.a). De opdrachtgever van dit onderzoek, Rob Mos, werd niet meegenomen in de onderzoekspopulatie. Naast Rob Mos zijn er nog zes andere bevoegde Topdog trainers die begunstiger zijn. Zij zijn wel tot de onderzoekspopulatie gerekend. In totaal zijn er 22 verschillende ervaringsdeskundigen die AAIZOO-begunstiger zijn en met therapiehonden werken. De ervaringsdeskundigen die tot de onderzoekspopulatie behoren, staan beschreven in bijlage I.

Binnen deze onderzoekspopulatie is gebruikt gemaakt van de gemakssteekproef. Er werden negen aanbieders geïnterviewd. Na negen interviews was er in grote mate sprake van theoretische verzadiging waardoor er is besloten geen interviews meer te houden. De begeleiders die werden geïnterviewd waren allemaal van verschillende organisaties. Drie begeleiders hebben eenzelfde opleiding gedaan maar verschillen op de opleiding na wel in achtergrond. Vijf aanbieders bieden meerdere vormen van AAT aan. Daarvan bieden drie begeleiders ook een opleiding aan, deze zijn allemaal verschillend. De negen aanbieders werken ieder met een andere ras hond. Vijf begeleiders boden coaching aan, maar geven er wel allemaal een andere invulling aan. Eén begeleider biedt speltherapie met honden aan, twee begeleiders R.E.A.D, één aanbieder therapie met dementeren en vier aanbieders bieden weerbaarheidstraining voor kinderen aan. Zeven aanbieders werken met kinderen en/of jongeren en/of volwassenen. Van één aanbieder bestaat de doelgroep alleen uit mensen met dementie en van één aanbieder uit slechthorende (jong)volwassenen.

4.4 Data verzameling

4.4.1 Literatuurstudie

Als eerste zijn zoektermen opgesteld, zie tabel 1. Deze moesten zodanig geformuleerd worden dat literatuur van honden en begeleiders verzameld kon worden. Zoektermen zijn per criterium uit de sub-vragen opgesteld in het Nederlands en Engels. Omdat er in 2018 pas een onderscheid gemaakt is tussen Animal Assisted Therapy en Animal Assisted Coaching, waarbij AAC nieuw is (Jegatheesan, 2018), zijn er alleen zoektermen opgesteld voor therapiehonden.

Tabel 1. Zoektermen voor het vergaren van literatuur als data voor therapiehonden, begeleiders, veiligheid, inzet en compensatie.

criterium	zoektermen in het Nederlands	zoektermen in het Engels	actualiteit literatuur (vanaf)
therapiehonden	- therapiehonden - therapie dieren - eisen therapie dieren	- therapy dogs - animal assisted therapy - criteria therapy dog	1983
kennis begeleider	- opleiding kynoloog - opleiding Animal Assisted Interventions	- skills dog handler - training Animal-Assisted Intervention - training dog handler - education human welfare	2000
eigenschappen begeleider	- karakter therapeut - eigenschappen therapeut - eigenschappen kynoloog - eigenschappen hondentrainer	- therapist characteristics - therapist characteristics outcome - qualities dog trainer - qualities dog handler	2000
veiligheidsmaatregelen	- veiligheid Animal Assisted Interventions	- safety Animal Assisted Interventions - animal assisted intervention raw food - raw meat dog	1983
compensatie	- compensatie hond - compensatie therapiehond - effect compensatie hond - balans werk en vrije tijd hond	- compensation therapy dogs	1983
inzet per week	- aantal inzetten therapiehonden	- number of deployment of therapy dogs	1983
fysieke kenmerken	- fysieke kenmerken hond - lichaamsbouw hond - leeftijd therapiehond	- physical characteristics of dogs - physique dog - Age therapy dog	2000

karaktereigenschappen	- karaktereigenschappen hond - temperament hond	- character dog - temperament dog	2000
vaardigheden	- vaardigheden hond - commando's hond	- skills dog - commands dog	2000

Ondanks dat Levinson, Freud en Corson al onderzoek deden naar het effect van de aanwezigheid van een hond bij psychotherapeutische sessies, was het niet tot 1983 dat Animal Assisted Therapy geaccepteerd en populairder werd dankzij het onderzoek van Alan Beck en Aaron Katcher (Beck & Katcher, 1996) (Fine, 2015).

Om die reden mocht literatuur die werd gevonden met zoektermen behorende tot het onderwerp 'therapiehonden', 'veiligheidsmaatregelen', 'inzet per week' en 'compensatie' dateren vanaf 1983. In het jaar 2000 waren er meer 1000 Animal Assisted Therapy programma's, waar het er in 1980 nog minder dan 20 waren (Fine, 2015). Dat betekende dat er vanaf 2000 ook meer begeleiders waren waardoor literatuur met betrekking tot het onderwerp 'kennis begeleiders' en 'eigenschappen begeleider' vanaf het jaar 2000 mocht zijn. Ook voor de onderwerpen 'vaardigheden hond', 'karaktereigenschappen hond' en 'fysieke kenmerken' gold dat literatuur niet van voor het jaar 2000 mocht zijn. Wanneer er uit de interviews nieuwe zoektermen naar voren kwamen, mochten die ook gebruikt worden.

Het zoeken naar bruikbare bronnen kon via de sneeuwbalmethode, door gebruik te maken van zoektermen of door te zoeken op citaties. Bij de sneeuwbalmethode wordt in een bruikbaar boek of onderzoeksrapport in de referentie gezocht naar andere bruikbare referenties. Bij het gebruik van zoektermen worden deze vooraf opgesteld om vervolgens via verschillende informatiebronnen bruikbare literatuur te vinden. Bij de citatiemethode wordt gezocht naar bronnen waarin naar het bruikbare artikel wat je al had, verwezen wordt (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, z.d.).

Volgens Fine (2015) is er meer onderzoek nodig binnen AAT, wat betekent dat de hoeveelheid beschikbare onderzoeken op dit moment beperkt zijn. Om toch zoveel mogelijk informatie te kunnen vinden, was gekozen voor de sneeuwbalmethode.

Om de kans op het vinden van relevante literatuur te vergroten, mochten synoniemen van zoektermen gebruikt worden en mocht de woordvolgorde veranderd worden. Synoniemen volgens de websites synoniemen.net en thesaurus.com mochten gebruikt worden. Van de volgende internetbronnen werd gebruikt gemaakt om literatuur te vergaren: Greeni, HBO Kennisbank, Google Scholar, Science Direct en JSTOR. Ook mocht gebruik gemaakt worden van boeken uit de mediatheek van hogeschool Van Hall Larenstein. Alleen literatuur die in het Nederlands of Engels en vrij toegankelijk is, werd meegenomen in dit onderzoek. Voor verdere selectie van de literatuur zie hoofdstuk 3.5.1 Data-analyse literatuurstudie

4.4.2 Interviews

De interviews hebben een aanvullende en toetsende functie, wat inhoudt dat richtlijnen die op basis van de literatuur waren geschreven aangepast en aangevuld konden worden.

Met de gehele onderzoekspopulatie is contact gezocht door middel van een e-mail. In deze e-mail stelden de onderzoekers zich voor, is uitleg gegeven over de aard en doel van het onderzoek en is toegelicht wat een eventuele deelname inhoudt, zie ook bijlage II. Zoals genoemd werden er negen begeleiders geïnterviewd. Omdat maar een deel van de aanbieders uit de onderzoekspopulatie gereageerde op de e-mail, is de e-mail na twaalf dagen nogmaals ter herinnering gestuurd. Daarop werd ook gereageerd en is met een aantal van hen een interview ingepland.

De interviews werden afgenomen aan de hand van tevoren opgestelde topiclijst, wat de interviews semigestructureerd maakt. De vragen zijn zo veel mogelijk open geformuleerd zodat er de

mogelijkheid was om door te vragen en om zo tevens meer data te kunnen verzamelen. Wanneer er werd doorgevraagd, mocht dit afwijken van de topiclijst. De topiclijst is te vinden in bijlage III.

Interviews werden opgenomen met een Sony mobiel apparaat met de Geluidsrecorder app. Bij elk interview waren er twee interviewers. Interviewer 1 nam het werkelijke interview af, interviewer 2 hield de topics bij en maakte notities bij de topics zodat interviewer 1 geen onderwerpen oversloeg of onnodig herhaalde.

Voordat de interviews daadwerkelijk werden afgenomen, hebben de deelnemers een toestemmingsformulier getekend. Daardoor begrepen deelnemers dat deelname aan het interview vrijwillig was en verzamelde gegevens anoniem werden verwerkt. Tevens mochten deelnemers medewerking aan het interview op elk moment stopzetten. Daarnaast gaven deelnemers toestemming om geluidsopname te maken en verzamelde gegevens te verwerken. Het gehele toestemmingsformulier is te vinden in bijlage IV.

Er werd ervoor gezorgd dat de omstandigheden bij alle interviews ongeveer hetzelfde waren. De interviews vonden plaats op een rustige plek, waar de onderzoekers en de geïnterviewde alleen in een ruimte zaten, waar zij niet door anderen werden gestoord en omgevingsgeluiden zoveel mogelijk waren beperkt.

Drie aanbieders gaven aan dat zij behoefte hadden aan een telefonisch interview. Om de aanbieders tegemoet te komen, zijn drie interviews telefonisch gehouden waarbij de telefoon waar mee gebeld werd op de speaker functie werd gezet en de mobiele telefoon voor de opname ernaast lag zodat het interview wel opgenomen kon worden. Eén aanbieder gaf de voorkeur aan een interview via Skype, waardoor één interview via Skype werd gehouden. De overige vijf interviews zijn op de locatie van de aanbieder gehouden.

4.5 Data-analyse

4.5.1 Literatuurstudie

Van de gevonden literatuur werd eerst bepaald of het relevant was voor dit onderzoek. Voor de eerste selectie zijn titels en samenvattingen gelezen van de gevonden literatuur. Kwam dat overeen met een van de onderwerpen uit de deelvragen, dan werd ook de inleiding en conclusie gelezen. Bevatte de literatuur dan nog steeds relevante informatie, dan werd het meegenomen in dit onderzoek. Bevatte de literatuur geen relevante informatie voor dit onderzoek, dan werd het uit de selectie verwijderd. Hiermee zijn in één keer de eerste (lezen van titel en samenvatting) en tweede selectie (lezen van inleiding en conclusie) van literatuur uitgevoerd. De gevonden literatuur is als een lopend verhaal in de resultaten beschreven.

4.5.2 Interviews

Na het afnemen van alle interviews, werden deze als het eerste getranscribeerd. Op die manier stonden alle opgenomen interviews woord voor woord uitgeschreven op papier waardoor het geanalyseerd kon worden. Dit werd gedaan in het computerprogramma Word. De getranscribeerde interviews waren de ruwe data. Om de juiste informatie uit de ruwe data te halen, moest de ruwe data gefragmenteerd en vervolgens gestructureerd worden. Dit werd gedaan door middel van het coderen van de ruwe data. Het coderen gebeurde in drie stappen, namelijk: open coderen, axiaal coderen en tot slot selectief coderen. Beide onderzoekers hebben de data onafhankelijk van elkaar gecodeerd om de betrouwbaarheid te vergroten.

Omdat de interviews semigestructureerd waren, werd allereerst in het computerprogramma Excel een matrix gemaakt met op de horizontale as de geïnterviewden en op de verticale as de onderwerpen uit de topiclijst. Elk transcript werd in samenhangende stukjes gefragmenteerd. Relevante fragmenten werden in het transcript volgens de codeboom in figuur 1 gekleurd en vervolgens in de matrix geplaatst bij het onderwerp waarover het fragment iets zei. Het eerste fragment van het eerste transcript kreeg nummer 1.1. Het derde fragment van het tweede transcript kreeg nummer 2.3 etc. Op die manier werden alle fragmenten genummerd (Baarda & de Goede, 2013). Eenmaal in de matrix hoeft de tekst niet meer gekleurd te zijn aangezien alle fragmenten per onderwerp zijn gesorteerd.

factor	achtergrond geïnterviewde	- goud
	kwaliteitsrichtlijn (gebruik en mening)	- oranje
	ideale therapiehond	- donkerrood
	karaktoreigenschappen hond	- bruin
	vaardigheden hond	- donkerblauw
	fysieke kenmerken hond (geslacht, ras, minimale en maximale leeftijd, ziekten)	- paars
	eigenschappen begeleider	- roze
	opleiding en kennis begeleider	- turkoois
	welzijn hond	- groen
	veiligheid (o.a. temperatuur en ruimte)	- grijs
	rauw vlees	- rood
	inzet	- licht groen
	compensatie	- blauw
	overig (o.a. plezier)	- geel gearceerd

Figuur 1. Codeboom waarbij tekstfragmenten uit interview die tot hetzelfde criterium behoren een bepaalde kleur krijgen

1	Respondent	1	2	3
2	topic			
3	0 achtergrond respondent			
4	1a. Kwaliteitsrichtlijn; gebruik			
5	1. kwaliteitsrichtlijn; mening			
6	2. Ideale therapiehond			
7	Hond			
8	3. karaktereigenschappen			
9	4. vaardigheden			
10	5a. fysieke kenmerken; geslacht en ras			
11	5b. Minimale leeftijd			
12	5c. Pensioen leeftijd			
13	5d. In hoeverre vrij van ziekten			
14	Trainer			
15	6 opleiding en kennis			
16	7. eigenschappen			
17	Veiligheid en welzijn			
18	8a. Ruimte			
19	8b. Welzijn hond			3.13. Je moet

3.13. Je moet ook de hond kunnen lezen. Of he, dat is een populair woord de hond kunnen 'lezen'. Maar eigenlijk goed kunnen zien aan de hond welke signalen die afgeeft, dat tie gestrest is. Het kan zijn dat een hond geeuwt omdat tie moe is maar het kan ook zijn dat een hond geeuwt omdat tie gestrest is. Dat verschil moet je een beetje kunnen zien. Een Saarloze wolfshond hijgt altijd dus daaraan kan je het niet zien, maar als ie gaat geeuwen dan weet ik wel, eigenlijk, dan is ie gestrest. Want dat doet tie eigenlijk zelden. Dus als ie gaat geeuwen dan is dat voor mij een teken, dat ik denk nou vindt tie, is ie stress aan het opbouwen en is voor mij een teken nu moet ik het afkappen. Nu moet ik stoppen.

Figuur 2. Excel document met tekstfragmenten per onderwerp gesorteerd.

Bij het open coderen werd alle data nog eens nauwkeurig gelezen (Boeije, 2016). Van alle fragmenten is in een tweede Excel document een mini-samenvatting geschreven waarbij het fragment nummer ook genoteerd werd zodat te herleiden was waar de samenvatting op gebaseerd is. Er werd zo dicht mogelijk bij de woorden van de geïnterviewden gebleven (Baarda & de Goede, 2013).

Bij het axiaal coderen werd per onderwerp de samenvattingen vergeleken en is er opzoek gegaan naar samenhang. Vergelijkbare samenvattingen kregen eenzelfde code. De code mocht in eigen woorden worden beschreven en er mocht worden geïnterpreteerd, zolang deze maar recht deden aan het oorspronkelijke antwoord van de geïnterviewde (Baarda & de Goede, 2013). De codes zijn achter de mini-samenvattingen geplaatst, zie ook figuur 2.

Fragment	Samenvatting	Code
3.13	Goed kunnen zien aan de hond welke signalen die afgeeft, dat hij gestrest is.	Stresssignalen lezen

Figuur 3. Voorbeeld coderen van mini samenvatting van fragment 3.13

Tot slot werd er selectief gecodeerd. Hier werd niet werkelijk meer gecodeerd, maar is er gekeken naar verbanden tussen de onderwerpen die uit het axiaal coderen naar voren waren gekomen (Boeije, 2016). Om verbanden duidelijker te kunnen zien zijn alle codes per onderwerp onder elkaar gezet, zie figuur 4. Nummers van tekstfragmenten staan hierbij nog aangegeven zodat de originele tekst altijd terug te herleiden is. De gevonden verbanden of tegenstrijdigheden zijn als een lopend verhaal in de resultaten beschreven als aanvulling op de resultaten van de literatuurstudie. Hierbij zijn citaten uit de transcripties gebruikt ter onderbouwing. De beschrijving van alle resultaten is later meegenomen in het opstellen van de richtlijnen.

Fragment	welzijn		
2.11	Werken vanuit vrije wil.		
3.13	Stresssignalen lezen.		
4.12	Lekker in zijn vel. Plezier.		
5.12	Ken je hond. Geen stress. Voldoende rust. Hond zijn.		
6.12	Bij stresssignalen hond er even uithalen.		
7.14	Goede balans werk en ontspanning		
8.9	Moet vertrouwt zijn. Rust. Plezier.		
9.13	Natuurlijk gedrag, bekijken per individu		

Figuur 4. Codes per onderwerp overzichtelijk bij elkaar geplaatst.

4.6 Verwerking in de richtlijnen

In het volgende hoofdstuk 'resultaten' staan de resultaten beschreven die voortkomen uit de literatuur en de interviews. Die resultaten mogen tevens als richtlijnen worden geïnterpreteerd. De richtlijnen zijn net als de deelvragen in dit onderzoek onderverdeeld in de criteria begeleider, wat de begeleider ten behoeve van de cliënt en hond kan doen en hond. Elke criterium bevat een beschrijving van informatie uit de literatuur en hoe daar in praktijk mee wordt omgegaan.

Eerst komt de begeleider aan bod, dan de hond. De begeleider is degene die allereerst het besluit heeft genomen om met therapiehonden te gaan werken en al dan niet aan bepaalde criteria moet voldoen voordat een hond kan worden ingezet. Daarbij moet de begeleider hebben nagedacht over het waarborgen van de veiligheid binnen interventie voordat er daadwerkelijk een hond wordt ingezet en wat de hond aangeboden kan worden ter compensatie voor het werk dat hij verricht. Daarnaast is het ook aan de begeleider om te bepalen hoe vaak een hond ingezet kan worden.

Vervolgens komt de hond zelf aan bod waarbij aanbevelingen over het fysieke kenmerken, karakter, vaardigheden en inzet worden gegeven. Fysieke kenmerken bepalen namelijk allereerst of een hond ingezet kan worden als therapiehond of niet. Elke hond heeft bepaalde karaktereigenschappen wat de hond maakt tot wie hij is. Die karaktereigenschappen zijn medebepalend of een hond geschikt is als therapiehond. Als laatste komen bij het onderwerp hond de vaardigheden aanbod. In dit onderzoek wordt er van uit gegaan dat een therapiehond bepaalde vaardigheden moet bezitten, zie ook begripsbepaling. Maar deze vaardigheden kunnen aangeleerd worden waar dat bij fysieke kenmerken en karaktereigenschappen niet kan, waardoor besloten is vaardigheden als derde bij het onderwerp hond te plaatsen.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de richtlijnen beschreven die voortkomen uit de literatuurstudie en interviews. De richtlijnen geven tevens antwoord op de deel –en sub vragen. De resultaten van elke sub vraag staan in een aparte paragraaf beschreven. De resultaten van de literatuurstudie en interviews staan samen in een paragraaf. Per onderwerp worden eerst de resultaten van de literatuurstudie gegeven, waarna de resultaten van de interviews volgen. Citaten van aanbieders zijn steeds in een apart tekstblok geplaatst. Elke paragraaf eindigt met een deelconclusie.

5.1 Begeleider

5.1.1 Kennis en opleiding

Voor het toepassen van AAT of AAC worden aan de begeleider meer eisen gesteld dan aan bijvoorbeeld een programma waar vrijwilligers worden ingezet. Zoals genoemd bij de resultaten van 'eigenschappen begeleider', moet er bij therapie een intieme relatie met de cliënt en hond worden opgebouwd. Daarnaast moet de begeleider vaardigheden gebruiken om de cliënt zo goed mogelijk te helpen en aandacht vestigen op de hond om het welzijn van het dier te monitoren (McConnell, 2015) (VanFleet & Faa-Thompson, 2017). In de literatuur komt weinig naar voren over het hebben van bepaalde kennis en het doen van een opleiding. Kennis wat wel wordt genoemd, gaat veelal over de lichaamstaal van de hond.

Kennis over de hond

Voordat er begonnen wordt met het inzetten van een therapiehond, moet een begeleider eerst weten waarvoor een hond wordt ingezet. Er moet dan ook voor gezorgd worden dat een hond wordt ingezet waarvoor hij geschikt is. Een rustige hond past wellicht het beste bij een bezoekprogramma voor ouderen, terwijl een energieke hond wellicht geschikt is voor kinderen. Hiervoor moet de begeleider zijn eigen hond goed kennen en dus een relatie hebben opgebouwd (VanFleet, 2014 in VanFleet, Fine, O'Callaghan, Mackintosh, & Gimeno, 2015).

Om het welzijn van een dier te kunnen monitoren, moet er kennis zijn van hondengedrag (Lefebvre, et al., 2008) (VanFleet, Fine, O'Callaghan, Mackintosh, & Gimeno, 2015) (Stewart, Chang, Parker, & Grubbs, 2016). Het gaat vooral om het lezen van de lichaamstaal van de hond (Davis, 2002) (McConnell, 2015) (VanFleet, Fine, O'Callaghan, Mackintosh, & Gimeno, 2015) (One Health 2019 in Winkle, Dickson, & Simpson, 2019). In het onderzoek van Jamieson, Baxter & Murray (2008) werd kennis en het begrijpen van lichaamstaal en gedrag van honden als hoogste gescoord in enquêtes onder hondenbegeleiders van wildlife deceptiehonden. Bij het lezen van lichaamstaal gaat het vaak specifiek om het lezen van signalen van stress (IAHAIO, 2014) (McConnell, 2015). Die signalen zijn onder andere schudden met het lichaam, hijgen, kwijlen, vergrootte pupillen, overmatig knippen, zweten bij voetzooltjes, niezen, onrustig en afgeleid zijn, verminderd oogcontact, gapen, meer verharenen, meer vocalisatie, likken van de lippen, verstopen (achter begeleider), proberen om weg te gaan, wegdraaien, het moeten herhalen van commando's en ongewenst poepen en plassen (bijvoorbeeld binnen) (Chandler, 2012) (Wohlfarth & Sandstedt, 2016). Ook van der Borg & Beerda (2014), McConnell (2015) en VanFleet, Fine, O'Callaghan, Mackintosh & Gimeno (2015) noemen de signalen tongelen, gapen, wegdraaien, scheel kijken en het likken van de lippen.

Niet alleen moeten begeleider deze signalen kunnen lezen maar zij moeten dit ook uit kunnen leggen aan hun cliënten (Davis, 2002). Honden en mensen spreken immers verschillende talen. Daarom is het aan de begeleider om zo signalen zo goed mogelijk te vertalen (McConnell, 2015). Daarbij moet een begeleider ook weten hoe een hond te selecteren, socialiseren, trainen (Benal, 2011; Donaldson, 2005; McConell, 2002, 2005; Trotter, 2012; VanFleet, 2014, in VanFleet, Fine, O'Callaghan, Mackintosh, & Gimeno, 2015) (Winkle, Dickson, & Simpson, 2019) en hanteren (VanFleet & Faa-Thompson, 2017). Bij het hanteren gaat om het lopen aan de lijn met een slappe lijn en weten wat jouw hond prettig en oncomfortabel vind. Verder moet er kennis zijn over specifieke kenmerken van het ras waarmee gewerkt wordt, zoönosen, infectiecontrole, hoe te handelen bij een ongeluk en endo- en ectoparasieten (Lefebvre S. , et al., 2008) (Winkle, Dickson, & Simpson, 2019).

Alle aanbieders gaven aan dat begeleiders kennis over honden moeten hebben. Vaak werd daarbij het lezen van stresssignalen genoemd. Eén aanbieder noemde specifiek dat de begeleider signalen moet kunnen vertalen naar de cliënt toe. Twee andere aanbieders zeiden dat hun cliënten

stresssignalen van de hond leren, zodat de cliënten deze ook kunnen herkennen. Ook noemde twee aanbieders dat er kennis moet zijn over karakter, opvoeding, training en medische kennis.

I: Je noemde al stresssignalen, maar wat zijn dan die stresssignalen.

Ja, je hebt hele globale; schudden, gapen, krabben, wegstijgen. Waaraan je echt kunt zien van dit is niet oké. Daar moet ik hem even uithalen of ik moet bijvoorbeeld een cliënt wat anders laten doen. Maar het kan ook te maken hebben met de manier van ademhaling. En elke hond heeft zijn eigen specifieke manier.

Stel je voor dat de hond ondanks dat hij al die stresssignalen al aangeeft gepushed wordt om door te gaan, dan weet hij op een gegeven moment niet anders meer dan dat hij van zich mag bijten. Dat de hond zodanig gestrest raakt dat hij niet meer weet hoe hij op een andere manier moet reageren. Hij heeft immers al tien keer tegen jou gezegd 'stop, ik wil het niet meer'. Dus dat is ook echt wel iets wat je moet kunnen zien.

Ik denk dat het sowieso heel belangrijk is dat je de lichaamstaal van de hond in ieder geval goed kent. Dat je bekend bent met algemene kalmerende signalen enz., dat soort dingen. Dat zijn echt wel basisdingen die je absoluut moet weten en ook ten aanzien van praktische zaken. Dus of een hond op tijd zijn inentingen heeft, de vacht schoon is, hygiëne. Het welzijn van de hond in de breedste zin van het woord, ja dat vind ik heel belangrijk ja.

Kennis over cliënt

Zowel kennis over de hond als de cliënt is belangrijk (Pompe, 2014). Begeleiders moeten hun cliënten begrijpen en daarin ook een opleiding hebben gevolgd (Morrison, 2007) (IAHAIO, 2014). De literatuur zegt niets over de specifieke kennis die een begeleider over de cliënt zou moeten hebben. De specifieke kennis over de cliënt is volgens VanFleet & Faa-Thompson (2017) namelijk afhankelijk is van de gevolgde opleiding en doelgroep waarmee gewerkt wordt. Wel noemen zij dat alle begeleiders kennis moeten hebben over rapporten schrijven, behandelplannen opstellen, therapie op maat leveren, theoretische onderbouwing van interventies, veiligheid binnen een interventie, reflecteren, management van de organisatie en kennis hebben van de laatste ontwikkelingen in het vak. In ieder geval moet er kennis zijn over de hond en de cliënt (McConnell, 2015).

Wanneer er kennis is over beide, kan het welzijn van de hond gemonitord worden en de cliënt zo goed mogelijk worden geholpen. Dit is het toepassen van kennis in de vorm van een vaardigheid en wordt in de literatuur ook wel 'split attention', of terwijl 'verdeelde aandacht' genoemd (VanFleet, Fine, O'Callaghan, Mackintosh, & Gimeno, 2015) (VanFleet & Faa-Thompson, 2017). Het houdt in dat er een constante alertheid is waarbij de cliënt en de hond tegelijkertijd gemonitord worden, zonder verlies van kwaliteit van de interventie. Focust de begeleider zich te veel op de hond, dan kan het zijn dat de cliënt bijvoorbeeld denkt dat de begeleider niet geïnteresseerd in hem is. Maar wanneer de begeleider te veel op de cliënt focust en minder op de hond, dan het kan zijn dat er stresssignalen worden gemist en de hond ondertussen dusdanig stress opbouwt dat hij snauwt of bijt. Split attention vergt oefening om het goed te kunnen beheersen. De begeleider zal eerst de cliënt en de hond allebei apart moeten kunnen lezen. Wanneer de begeleider dat beheerst, zal het steeds gemakkelijker gaan om beide tegelijkertijd te monitoren.

Ook gaven veel aanbieders aan dat er kennis over cliënten of terwijl hun eigen doelgroep moet zijn. Eén interviewer benoemde ook het gelijktijdig observeren van de cliënt en hond.

Je bent dus eigenlijk een soort Duo Penotti zeg ik altijd. Je moet van twee dingen wat weten om dit goed te kunnen doen. Je hoeft geen psycholoog te zijn, maar als jij in dienst van een psycholoog dit gaat doen moet je op zijn minst weten hoe je met mensen moet werken. Dat vind ik wel heel erg belangrijk.

Ik vind ook dat de begeleider goed opgeleid moet zijn. Een wetenschappelijke opleiding op het gebied van de doelgroep waar je dan mee werkt. Of hbo dat kan ook. Maar in ieder geval dat je weet hebt van hoe de dingen werken.

Mijn werk bestaat voor het grootste gedeelte uit observeren. Maar dan en de hond en de cliënt. Want als de cliënt stress opbouwt, kan die ook onverwachts reageren en dingen zeggen die niet de bedoeling zijn. En dat is bij een hond ook zo.

Opleiding

Kennis kan vergaard worden door het doen van een opleiding. Het is van belang dat een begeleider een opleiding heeft gedaan over de cliënten waarmee hij werkt en over de hond (IAHAIO, 2014) (Chandler 2005; McBride, 2006; Society for Companion Animal Studies Limited, 2013; Baumgartner & Cho, 2014; Stewart et al., 2015; Winkle & Ni, 2019, in Winkle, Dickson, & Simpson, 2019).

Er zijn veel verschillende opleidingen die men in Nederland kan volgen over mensen, zoals fysiotherapie, psychologie, pedagogiek, docent, speltherapie en Sociaal Pedagogische Hulpverlening. Ook over honden kan men een opleiding volgens zoals kynologisch instructeur en kynologisch gedragstherapeut. Daarnaast bestaan er in Nederland opleidingen waarin men kan leren over cliënten en honden. Echter zijn dit nog geen officieel erkende opleidingen maar ze worden in praktijk wel gevolgd. In tabel 2 staat een overzicht van AAT opleidingen die in Nederland gevolgd kunnen worden.

Ook uit alle interviews bleek dat aanbieders vonden dat begeleiders een opleiding gedaan moeten hebben, over zowel de doelgroep, als over honden. Alle aanbieders hebben dan ook een opleiding over beide gedaan. Op twee aanbieders na hebben zij allemaal allereerst een opleiding over de doelgroep gevolgd en veelal ook gewerkt in die sector. Vervolgens wilden zij ook gaan werken met honden en hebben zij allemaal een opleiding gevolgd over AAT waarbij zowel mens als hond aan bod kwamen. Eén aanbieder heeft alleen een opleiding over AAT gevolgd en één aanbieder is begonnen als hondeninstructeur.

Daarnaast noemde twee aanbieders dat de hond de therapie niet mag dragen en daarmee de basis therapie zonder inzet van een hond moet zijn. Wel kwam er uit een aantal interviews naar voren dat er twijfels zijn over de opleidingen die er in Nederland gegeven worden. Iemand noemde dat Amerika al ver vooruit loopt op Nederland op het gebied van AAT. In Amerika wordt dietherapie al vergoed door de verzekeraar. Omdat Nederland volgens die persoon achterloopt, vond de aanbieder het ook lastig om te zeggen wat in Nederland een goede opleiding is. Iemand anders maakte de vergelijking met Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk en Denemarken. Daar zijn volgens de aanbieder de opleidingen op het gebied van AAT professioneler en zijn hond en mens kwalitatief goed opgeleid.

De meeste mensen die dit werk gaan doen die houden van dieren. Die hebben honden en vinden honden leuk, anders gaan ze dit niet doen. En ik denk dus ook dat de meeste mensen, zo goed van vertrouwen ben ik dan weer wel, dat de meesten ook het welzijn van hun hond wel gewaarborgd willen hebben. Ik denk niet dat iedereen het even goed weet, dat is weer wat anders. Ik denk wel dat het daarom heel belangrijk is dat de opleidingen er zijn.

Als je therapie met honden aanbiedt, dan moet je in ieder geval zelf geschoold zijn als hulpverlener. Dus je werkt altijd vanuit je eigen progressie. Dus dat kan fysiotherapeut zijn of verpleegkundige of psycholoog dat maakt allemaal niet uit, maar je werkt vanuit je eigen progressie. En dat stuk hond dat is een toevoeging. Het mag nooit, vind ik, dat de therapie gedragen wordt door het dier. Dat is een fout uitgangspunt. En de mens is verantwoordelijk voor wat hij doet. Mooi als de hond erbij kan zijn, maar je moet met evenveel gemak je werk kunnen doen zonder die hond.

Ze hebben daar ook in Praag een giga prachtige universiteit. Hoe noem je dat, een veterinaire universiteit. Daar hebben ze al jaren AAT. Denenmarken en Zweden hebben honden al op loonlijsten staan, al jaren. Dus het is daar niet een fenomeen, het is daar net als een kip een ei legt, een normaal iets. Bij ons in Nederland is het een fenomeen geworden en de enige reden waarom dat zo is omdat ze er geld aan verdienen. En dat is een groot verschil. Als jij naar Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk, Denenmarken kijkt en heel veel opleidingen die echt professioneel zijn en niet zo veel geld vragen als hier. Getraind, gecoacht blijven, begeleid worden in die periode. Daar is een hond echt kwalitatief goed opgeleid. En de mensen die opleidingen doen ook.

Het maakt niet uit wat en hoeveel je al weet, onthoud dat leren nooit ophoud. Zorg ervoor dat je op de hoogte blijft van nieuwe ontwikkelingen, met name in hondengedrag zodat je steeds de relatie met jouw hond kan blijven verbeteren (McConell in Fine, 2015).

Tabel 2. Overzicht van AAT-opleidingen in Nederland met per opleiding de inhoud, toelatingseisen, wat er behaald wordt, het niveau, duur, kosten en of er wel of geen eigen hond nodig is om de opleiding te kunnen volgen. Waar een streep staat, zijn de gegevens onbekend.

aanbieder	opleiding	inhoud	toelatingseisen	certificaat/ diploma, accreditatie	niveau opleiding vergelijkbaar met	duur	kosten (€)	wel/geen eigen hond nodig
Aeres Hogeschool Dronten	Therapie met inzet van dieren (post hbo- opleiding)	hoe dieren op een verantwoorde manier in te zetten binnen therapie met cliënten	opleiding in Humane therapie afgerond op hbo- niveau	-	hbo*	14 vrijdagen + vier dagen praktijk in Duitsland	4995,- excl. overnachting in Duitsland en studieboeken	-
Brainsteps- therapiehond met Clinidogs	Basisopleiding begeleider/coach therapiehond op Texel	diverse doelgroepen, lichaamstaal hond en trainingsmethoden hond	geen	-	-	10 dagen	1920,- of 2270,- afhankelijk van overnachtingen op Texel	wel
Contact-hond met Martin Gaus academie	Basiscursus hondenbege- leider AAI/DOI	welzijn hond, eisen AAI, hoe hond inzetten	minimaal 18 jaar oud	certificaat	mbo4/hbo	4 dagen	465, - excl. BTW	geen
Van Hall Larenstein	Diermanagement met specialisatie Dieren in de zorg	management opleiding over mens-dierrelaties, dierenwelzijn en dierenwelzijn in de zorg	havo: NT, NG, EM met biologie vwo: NT, NG, EM met biologie, CM met biologie mbo niveau 4	diploma	hbo*	4 jaar	Studiejaar 2020- 2021: 2143,- per jaar	geen
Dogswork	Begeleider therapiehond	inzet therapiehond tijdens coaching en weerbaarheidstraining, welzijn hond + keuring eigen hond	geen	-erkend via Centraal Register Kort Beroeps Onderwijs (CRKBO) - diploma	-	18 dagen	2600,- incl. BTW	wel
Happytails	Therapiehond	gedragstest hond, lichaamstaal hond, inzet in scholen en zorginstellingen	-	-	-	2 dagen	gedragstest 75,- Opleiding 225,-	wel

Mens & Hond Consultancy	Topdog trainer Basisopleiding + coaching	agogische en dictatische vaardigheden, inzet hond	-hond moet gecertificeerd zijn -minimaal een 8 in de basisopleiding om coaching te mogen doen - vooropleiding hbo gewenst	certificaat voor beide	hbo	20 dagen basisopleiding 10 dagen coaching	basis-opleiding 1790,- coaching 1350,- certificering hond 265,-	wel
Mens & Hond Consultancy	Topdog trainer Cursus	didactiek en agogiek, hondengedrag	vooropleiding hbo gewenst	-	hbo	5 dagen over 5 weken	500,-	
Mens & Hond Consultancy	Topdog masteropleiding	andere doelgroepen dan kinderen, hondenopvoedkunde	- vooropleiding hbo gewenst - Topdog basisopleiding - Topdog coaching gewenst	-	-	20 dagen	1895,-	-
Nhbo	Animal Assisted Therapist (thuisstudie)	inzet van honden in therapiecentra en gezondheidsinstellingen	geen	diploma	-	3-6 maanden	209,-	geen
Pets4care	Dog Assisted Coaching	coachen met en zonder hond, ervaringsgerichte technieken en hondengedrag	werkervaring op mbo+ of hbo-niveau	accreditatie-commissie van Registerplein in categorie deskundigheidsbevordering, cliëntondersteuners, GHO, GGZ-Agogen, maatschappelijk werk en sociaal agogen	hbo	20 dagen	2783,- excl. boeken van circa 300,-	geen, kan eigen hond meebrengen
Pets4care	Specialisatie Kindercoach	spelenderwijs oplossingsgerichte hulp	volbrachte opleiding Dog Assisted Coaching	accreditatie door SKJ, certificaat	hbo	6 dagen	550,- excl. boeken van circa 250,-	geen, kan eigen hond meebrengen

Stichting Therapiehond Nederland	Begeleider therapiehond	begeleidertherapie voor inzet bij dementerenden (vrijwilligerswerk)	-	-	-	2 jaar waarin in je jouw pup opleidt	400,- excl. examen 30	aanschaf pup van de stichting die jij zelf opleidt
--	----------------------------	---	---	---	---	--	--------------------------	--

* Is het werkelijke niveau omdat deze opleiding door een onderwijsinstelling wordt aangeboden.

5.1.1.1. Deelconclusie kennis en opleiding begeleider

Het is belangrijk dat begeleiders kennis hebben over zowel de honden als de doelgroep waarmee zij werken. Over de hond moeten begeleiders vooral de lichaamstaal kunnen lezen, stresssignalen herkennen en het karakter van de hond kennen. Kennis van de doelgroep is afhankelijk vanaf de professie waaruit gewerkt wordt. Het is ook belangrijk dat begeleiders goed zijn opgeleid over zowel de hond als cliënt. Alhoewel niet iedereen hier achter staat, zijn er in Nederland ook verschillende opleidingen die gevolgd kunnen worden waarin kennis wordt opgedaan over cliënt en hond. Dat kan onder andere bij Pets4care, Mens & Hond Consultancy en Stichting Therapiehond Nederland. Welke opleiding ook wordt gekozen, het is in ieder geval belangrijk dat begeleiders zich blijven ontwikkelen en blijven leren.

5.1.2. Eigenschappen begeleider

Het hebben van kennis en vaardigheden is belangrijk, maar dit wil nog niet zeggen dat een begeleider of therapeut ook de juiste eigenschappen bezit. Iemand kan namelijk veel kennis bezitten over de hond, maar toch weinig empathie hebben. Om te achterhalen of je als begeleider de juiste eigenschappen bezit, kan een test gebaseerd op de 'Big Five' factors of personality worden gedaan (Psychologist world, z.d.) Volgens (Pompe, 2014) hoeven de eigenschappen of houding van iemand die AAT aanbiedt niet anders te zijn dan van een andere zorgaanbieder. Eigenschappen die een begeleider zou moeten bezitten zijn:

- zorgvuldigheid; aandacht, stiptheid, voorzichtigheid, nauwkeurigheid
- betrouwbaarheid: degelijkheid, deugdelijkheid, geloofwaardigheid, soliditeit, stevigheid, veiligheid
- opmerkzaamheid: het herkennen bij anderen van de behoeften en aangelegenheden
- verantwoordelijkheid: rekenschap geven, motiveren
- competentie: deskundigheid, taak vervullend
- ontvankelijkheid: inlevingsvermogen of terwijl empathie

Empathie is een eigenschap die vaker in de literatuur naar voren komt. Het wordt genoemd als een eigenschap die een therapeut moet bezitten (Stewart, Chang, & Grubbs, 2016) (Winkle, Dickson, & Simpson, 2019). Volgens Moyers & Miller (2013) verschilt het succes van begeleiders vaak, ook al zouden zij dezelfde werkwijze hanteren. Empathie is volgens hen een eigenschap die daar mee te maken heeft. Empathie wordt ook wel omschreven als de eigenschap dat men gevoelens of gedachten van een ander aanvoelt (Nederlands woordenboek, z.d.,a). Volgens Moyer & Miller (2013) hebben begeleiders met veel empathie meer succes dan begeleiders met weinig empathie. Ook uit het onderzoek van Keijsers, Schaap, & Hoogduin (2000) en Micheal & Barley (2001) blijkt dat empathie in relatie staat met de uitkomst van therapeutische sessies. Yalom (2009) noemt empathie zelfs een essentiële eigenschap voor begeleiders. Tevens het gevoel van warmte bij aan een positieve therapeutische uitkomst (Keijsers, Schaap, & Hoogduin, 2000) (Micheal & Barley, 2001) (Ackerman & Hilsenroth, 2003).

Ondanks dat empathie in de literatuur vaker naar voren komt, was er maar één aanbieder wie empathie noemde als een belangrijke eigenschap wat een begeleider moet bezitten.

Naast warmte en empathie noemen Keijsers, Schaap, & Hoogduin (2000) in hun onderzoek ook de eigenschappen oprechtheid en positieve waardering. Yalom (2009) noemt een positieve waardering naar de cliënt ook en zegt hier over dat een positieve waardering of ondersteuning kan worden gegeven over allerlei aspecten van het leven en karakter van de cliënt. De cliënt herrinert zich namelijk meestal de positieve ondersteunende opmerkingen van de therapeut. Hierbij moet wel opgelet worden dat complimenten oprecht en gemeend zijn.

Andere eigenschappen die voortkomen uit de literatuur zijn vitaliteit (Gulliksen, et al., 2012), improvisatie (White, 2008), flexibiliteit, spontaniteit en creativiteit (VanFleet, Fine, O'Callaghan, Mackintosh, & Gimeno, 2015) (Stewart, Chang, & Grubbs, 2016) (Winkle, Dickson, & Simpson, 2019). Maar ook oplossingsgericht denken en ten alle tijden kalm blijven (Stewart, Chang, & Grubbs, 2016) (Winkle, Dickson, & Simpson, 2019). Zowel door White (2008) als VanFleet et al. (2015) en Winkle, Dickson, & Simpson (2019) wordt bewustheid in het eigen handelen en bewustheid van eigen gevoelens en reacties genoemd want dat kan van invloed op de interventie zijn.

De eigenschap flexibiliteit werd meerdere keren genoemd door aanbieders. Daarnaast werden ook de eigenschappen creativiteit, duidelijkheid, rust bewaken, geduld, eerlijkheid, humor, weten wat je doet, zelf coachbaar en niet bang zijn genoemd.

Je moet, als je mensen wilt coachen zelf ook coachbaar zijn. Je moet zelf ook weten hoe je in elkaar zit. Dat je weet van hierdoor word ik getriggerd of hier heb ik moeite mee. En waarom. Zodat je weet dat als er een probleem ontstaat in een sessie of dat iets is van jou of iets is van jouw cliënt. Is dat iets wat tussen jullie gebeurt of is het iets van de hond? Je moet bereid zijn om je te verdiepen in de psycho van de mens.

Relatie met de cliënt

Naast de reeds genoemde eigenschappen, komen er in de literatuur ook eigenschappen naar voren die bijdragen aan het opbouwen van een relatie met de cliënt. De relatie tussen begeleider en cliënt moet intiem zijn omdat de begeleider de cliënt met zeer persoonlijke zaken helpt (McConnell, 2015) (VanFleet & Faa-Thompson, 2017). Daarnaast is er wederzijdse afhankelijkheid, want zonder begeleider of zonder cliënt kan er geen interventie verleend worden (Pompe, 2014), zie ook hoofdstuk 5.2. Het ontwikkelen van een relatie met de cliënt heeft daarom een hoge prioriteit. Want verandering zal alleen plaatsvinden als er een gezamenlijke relatie is. Het is dan ook belangrijk dat de begeleider het vertrouwen en de veiligheid in de relatie waarborgt (Yalom, 2009). Daarbij is de cliënt een mens met gevoel, cultuur en een eigen levensverhaal (Pompe, 2014). Het waarborgen van vertrouwen en veiligheid binnen de relatie en de erkenning van het gevoelens, identiteit en levensverhaal van de cliënt, kan worden gedaan door iedere cliënt therapie op maat te bieden (Yalom, 2009) (Pompe, 2014). Ook Micheal & Barley (2001) hebben samenhang gevonden tussen de relatie van begeleider en cliënt en de uitkomst van de therapie. Eigenschappen van de begeleider die bij kunnen dragen aan een positieve relatie zijn flexibiliteit, eerlijkheid, respect, betrouwbaarheid, zelfverzekerdheid, vriendelijkheid, interesse en openheid (Ackerman & Hilsenroth, 2003).

Een aanbieder noemde ook de eigenschappen oprechte interesse en je daarbij verdiepen in de cliënt. Echter moeten eigen grenzen daarbij wel bewaakt blijven.

Je moet oprecht geïnteresseerd zijn. Je moet je willen verdiepen in wie er tegen over je zit. Je moet daarin een professionele afstand in kunnen bewaren. Ik heb soms cliënten, met name jonge kinderen, waarin, als ik die professionele afstand niet zou bewaren, je hart breekt. En als je daarin mee gaat en mee doet, ja dat kan niet. Dus je moet daarin echt je grenzen weten te bewaken.

Daarentegen zijn er ook eigenschappen die niet zullen leiden tot een positieve relatie tussen begeleider en cliënt. Volgens Ackerman & Hilsenroth (2003) dragen eigenschappen als rigiditeit, onzekerheid, kritisch zijn, afstandelijkheid, gespannenheid en afgeleid zijn niet bij aan het tot stand brengen van een relatie. Daarnaast moet er volgens VanFleet & Faa-Thompson (2017) ook worden opgepast met antropomorfisme. Antropomorfische interpretaties bij begeleiders of cliënt-hond interacties kunnen volgens hen verkeerde impressies geven van waar de interventie echt om draait. Daarbij zal er niet echt begrepen kunnen worden waarom de hond op een bepaalde manier reageerde omdat er een menselijke eigenschap aan is gegeven. Ook moet volgens VanFleet et al. (2015) en VanFleet & Faa-Thompson (2017) met tegenoverdracht, wanneer de begeleider zijn eigen gevoelens overbrengt op de cliënt, worden opgepast. Het kan namelijk de objectiviteit van de begeleider en het succes van de interventie verminderen. Tegenoverdracht kan een keer voorkomen bij alle begeleiders. Het is dan belangrijk dat het herkend wordt en eraan gewerkt wordt. Dat laatste kan ook gedaan worden met een collega of een mentor.

Relatie met de hond

Het is niet alleen belangrijk om een relatie op te bouwen met de cliënt, maar ook met de therapiehond. Het werk van de therapiehond gaat namelijk verder dan de standaard communicatie en samenwerking tussen hond en mens. Het is daarom belangrijk dat er een relatie wordt opgebouwd en onderhouden (Butler, 2004) en dat deze sterk is (Chandler, 2012). Door het opbouwen van een relatie leer je je hond kennen en weet je wat zijn normale gedrag is en wanneer er verandering optreden (McConnell, 2015).

Bij de relatie tussen begeleider en therapiehond worden ook een aantal eigenschappen van de begeleider genoemd zoals leiderschap (Lindsay, 2005) en openheid. Openheid is nodig zodat de begeleider elke situatie met de hond 'blanco' in kan stappen. Wanneer de begeleider er bijvoorbeeld vanuit gaat wat de hond leuk vindt of wat de hond voelt, kan dat ervoor zorgen dat er subtiele signalen die de hond aangeeft worden gemist. Daardoor bestaat er de mogelijkheid dat de hond stress opbouwt, wat juist niet de bedoeling is (Butler, 2004).

Daarnaast is objectiviteit en duidelijkheid van de begeleider ten opzichte van de hond ook belangrijk (McConnell, Understanding the other end of the leash: what therapists need to understand about their co-therapists, 2015). Begeleiders kunnen namelijk enthousiast zijn om aan AAT te beginnen en willen dan dol graag dat hun hond geschikt is als therapiehond, maar niet alle honden zijn geschikt. Dat kan zeer teleurstellend zijn voor de begeleider. Desondanks moet je als begeleider erkennen dat jouw hond niet geschikt is voor het werk en dus objectief zijn, zegt ook Winkle, Dickson, & Simpson (2019) Wanneer de begeleider communiceert met de hond, is het belangrijk dat dit duidelijk gebeurt. Hierbij is het belangrijk om te onthouden dat honden voornamelijk met visuele signalen communiceren. Vooral bij de inzet van therapiehonden is dit belangrijk omdat menselijke handelingen door een hond anders opgevat kunnen worden. Zo kan het geven van een knuffel door de hond als een bedreiging worden gezien. Het is in ieder geval vaak oncomfortabel voor de hond, terwijl het door mensen wordt gedaan als teken van affectie (McConnell, 2015). Daarom is dit ook een reden waarom begeleiders naast bepaalde eigenschappen ook kennis van hondengedrag moeten hebben.

Ook in de praktijk kwam naar voren dat het belangrijk is om de hond waarmee gewerkt wordt te kennen. De hond kennen is ook belangrijk voor het goed kunnen lezen van stresssignalen, omdat de signalen per hond subtiel kunnen verschillen. Ook wordt het belangrijk gevonden dat een begeleider weet wanneer een hond geschikt is en dat men moet erkennen wanneer een hond niet geschikt is.

Maar dan moet je nog steeds, met alle honden, of het nou een buitenlandse hond is of een pup die je met de beste manieren hebt geselecteerd, bereid zijn om te zeggen van oké dit werk is niet geschikt voor deze hond, als je ziet dat hij het gewoon niet leuk vindt om te contacten met mensen.

Ik vind dat je de honden heel goed moet kennen om met ze te kunnen werken.

I: Waarom vind je dat?

Omdat je echt wat vraagt van een hond. En je vraagt eigenlijk 100% vertrouwen. Dat in welke situatie ik hem ook breng, ik zorg voor de veiligheid. En daarvoor moet ik een hond heel goed kennen want ik moet stresssignalen oppikken. En ik moet zien wanneer het niet meer leuk en fijn is. Dat kan ik eigenlijk alleen wanneer ik een hond heel goed ken. En natuurlijk zijn er algemene stresssignalen, maar die specifieke die hele kleintjes.

5.1.2.1 Deelconclusie eigenschappen begeleider

Ondanks dat iemand veel kennis kan hebben over de doelgroep en honden, wil dat die persoon nog niet tot een begeleider maken die verantwoord interventies kan aanbieden. Om dat te kunnen doen, zal die persoon ook bepaalde eigenschappen moeten bezitten, die mede een interventie tot een succes maken. Het is belangrijk dat een begeleider eigenschappen bezit zoals empathie, flexibiliteit, rust, bewustzijn van eigen handelen en reageren. Belangrijk is ook om een relatie op te bouwen met zowel de cliënt als de hond. Het hebben van een relatie is de bouwsteen tot succes.

5.2 Veiligheid

De mens kiest ervoor om samen met de hond te gaan werken. De keuze daarvoor brengt verantwoordelijkheid met zich mee (Ophorst, 2014) die door de begeleider gedragen moet worden (Ng, Albright, Fine, & Peralta, 2015). Goed getrainde therapiehonden zorgen bijna nooit voor een ongeluk. Toch kan het wel eens voorkomen. Daarom is het goed om niet alleen een plan van actie te hebben wanneer er een ongeluk gebeurt, maar daarvoor ook te hebben nagedacht over het bewaken van de veiligheid in een interventie (Chandler, 2012) (Winkle, Dickson, & Simpson, 2019).

In de literatuur komen een aantal punten naar voren waardoor de veiligheid van hond en cliënt binnen een interventie zo goed mogelijk gewaarborgd kan blijven, namelijk het welzijn van de hond; de ruimte waarin de interventie plaatsvindt; de riem; de omgevingstemperatuur; het al dan niet voeren van rauw vlees en een aantal criteria omtrent de cliënt.

Welzijn van de hond

Zoals in hoofdstuk 2 Begripsbepaling beschreven is, hanteert dit onderzoek het Welfare Quality als maatstaf voor dierenwelzijn. Wanneer aan de criteria van Welfare Quality wordt voldaan, wordt het welzijn van het dier zo optimaal mogelijk.

Daarnaast benoemt ook Chandler (2012) een aantal punten waarop het welzijn van de therapiehond gewaarborgd kan worden, dit zijn:

- Het opbouwen en onderhouden van een gezonde relatie tussen begeleider en hond. Zie ook paragraaf 'eigenschappen begeleider'
- Het laten beoordelen van de geschiktheid van de hond om te werken als therapiehond, elke twee jaar opnieuw (Delta Society, 2008 in Chandler 2012).
- Het bieden van een comfortabele en veilige omgeving voor de hond wanneer het niet aan het werk is.
- Kennis van hondengedrag en het kunnen interpreteren van het gedrag. Zie ook paragraaf 'kennis en opleiding'

Ook benoemt Chandler (2012) dat het van belang is dat een begeleider stress bij de therapiehond herkent zodat het dier uit de situatie kan worden gehaald wanneer dat nodig is. Ook de Society for Companion Animal Studies Limited (2013) benoemt dit. Wanneer dit gebeurt, moet de hond een pauze krijgen of helemaal stoppen met interventie. Het kan zelfs nodig zijn om de hond een aantal dagen of zelfs weken niet meer in te zetten. Wanneer er dusdanige stress aanwezig was, dat de therapiehond in het vervolg stress blijft vertonen, dan moet heroverwogen worden of de hond nog wel geschikt is om in te zetten.

Naast de genoemde punten moet ook de gezondheid van de hond gemonitord worden zodat de kans op ziekten en zoönosen zo klein mogelijk is (IAHAIO, 2014) (Fine, 2015). Een jaarlijkse controle bij de dierenarts kan hier aan bij dragen (Wohlfarth & Sandstedt, 2016). Daarnaast moet de therapiehond ook vrij zijn van endo -en ectoparasieten (IAHAIO, 2014) (Winkle, Dickson, & Simpson, 2019). Zoönosen bij de hond zijn: Pasteurellosis, Leptospirose, Salmonella, Campylobacter, Ziekte van Lyme (bacteriën); Rabiës (virus); Echinococcose, Lintworm, Toxocarose, Giardia, Babesiose (parasieten) en dermatomycose (schimmel) (Van der Borg & Beerda, 2014).

Wanneer een therapiehond toch ziek is geworden, mag het dier volgens Lefebvre, et al., (2008) pas een week nadat het dier al helemaal beter is weer worden ingezet. Dit ter bescherming van het dier zelf, eventuele andere dieren en de cliënt. Het gaat daarbij om de volgende aspecten: overgeven, diarree, incontinentie, aanvallen van hoesten of niezen, ziekte waarbij immuumsuppressieve

medicijnen worden toegediend, open wonden, ooronsteking, huidinfectie of 'hot spots', aandoeningen die pijn of discomfort veroorzaken, signalen van (over)verhitting.

Verder moet de vacht van de hond schoon en klitvrij zijn en mag de vacht niet stinken (Lefebvre S., et al., 2008) (Chandler, 2012) (Winkle, Dickson, & Simpson, 2019).

In interviews is gevraagd naar wat hondenwelzijn volgens de aanbieders betekent en hoe het gewaarborgd kan worden. Er kwamen verschillende antwoorden naar voren uit de vragen. Wel bevatten de antwoorden overlap. Twee aanbieders noemde dat de hond zijn natuurlijke gedrag moet kunnen vertonen en twee aanbieders noemden voldoende rust. Ook werd een aantal keer 'plezier' genoemd. Voor het waarborgen van welzijn werd voornamelijk het lezen van stresssignalen benoemd. Een aanbieder noemde ook het werken vanuit de vrije wil van de hond en daarbij sociale en emotionele wil van de hond respecteren.

Een positief welzijn is; zit een hond lekker in zijn vel, is hij gezond. Eigenlijk net als bij mensen, het menselijk welzijn. Hebben ze plezier in wat ze doen, kunnen ze voldoen aan hun natuurlijke behoeften.

Dus dat je oplet wanneer hij er klaar mee is, dat je hem niet meer inzet. Dat je hem voldoende rust geeft, dat je hem genoeg uitlaat van tevoren. Dat hij ook lekker hond kan zijn en niet alleen het werk. Ik denk dat het voor de hond duidelijk moet zijn wanneer hij moet werken en wanneer die vrij is en lekker hond is.

Ruimte

De ruimte waarin een interventie plaatsvindt, moet allereerst vrij zijn van schadelijke objecten zoals restjes voedsel, scherpe voorwerpen of rondslingerende voorwerpen op de vloer. Het is aan de begeleider om ervoor te zorgen dat alle schadelijke objecten zijn verwijderd (Chandler, 2012). Daarnaast moet de ruimte groot genoeg zijn (Ganser, 2017) (VanFleet & Faa-Thompson, 2017). Onder andere zodat de hond zich kan onttrekken van begeleider en cliënt wanneer hij dat wil (Ganser, 2017) (VanFleet & Faa-Thompson, 2017) (KINGDOM, U., 2017 in Winkle, Dickson, & Simpson, 2019). De hond kan zich verwijderen uit de situatie wanneer hij interesse verliest of er genoeg van heeft. Wat de reden ook is, wanneer de hond zich kan onttrekken uit de situatie helpt dat opbouw van stress te voorkomen (VanFleet & Faa-Thompson, 2017), wat bijdraagt aan het waarborgen van het welzijn. Daarbij laat het de cliënt zien dat de hond een vrijwillige keuze heeft om wel of niet deel te nemen aan de interventie.

Mocht de hond zich willen onttrekken aan de situatie, dan moet er ook een plek zijn waar de hond heen kan gaan zoals een kussen of bench (Ganser, 2017) (VanFleet & Faa-Thompson, 2017). Daarbij moet een drinkbak met water aanwezig zijn. Afhankelijk van de intentie van de interventies, kan er in de ruimte aanwezig zijn; hondenspeeltjes, denkspelletjes, borstels en kammen en voer voor training (VanFleet & Faa-Thompson, 2017).

Het ging hier over ruimtes in een gebouw. In twee interviews werd er aangegeven dat de binnenruimte 30m2 meter groot moet zijn om te kunnen bewegen met cliënt en hond en om de hond een eigen plek te geven.

Als je binnen werkt dan moet je voldoende ruimte hebben. Dus het maakt natuurlijk uit wat je doet. Als je veel zit en praat, om het maar even zo te zeggen en de hond is erbij en hoeft niks speciaals te doen qua beweging of iets dergelijks, dan hoeft je ook niet een hele grote ruimte te hebben. Ga je echt dingetjes doen, dan is een beetje ruimte misschien van 30 m2 minimaal denk ik dan.

I: Wat is voor u de ideale ruimte om een sessie te houden?

Ja, eigenlijk die praktijkruimte. Die is net zo groot, 30m2 denk ik.

Verder werd er wel de voorkeur gegeven aan buiten werken, of een combinatie van binnen en buiten wanneer werd gevraagd naar de ideale ruimte om te werken.

Het liefst in een bos. Als dat niet kan dan in een trainingsveld. Als het moet wil ik wel wat huren om naar binnen te gaan, maar er staat bij mij ook op natuurcoach. Ik vind het ook het fijnste om met natuurlijke materialen te werken, ook met kinderen.

Dat wisselt. Ik heb cliënten die zich heel veilig voelen in de bescherming van de binnenruimte. Waardoor ze kunnen uitproberen en dingen kunnen doen. De honden vinden het buiten fijner, omdat ze meer kunnen, meer doen, meer ruimte hebben.

Dus de mooiste combi is dat je zowel binnen als buiten bezig kunt. En dat je kan kijken wie wat nodig heeft.

Riem

Met name bij het werken op locatie, moet de hond aangelijnd blijven (Lefebvre S. , et al., 2008) (Chandler, 2012). De riem geeft meer controle over de hond en kan daarmee bijdragen aan de veiligheid van de interventie (Davis, 2002). Echter beperkt dit wel de vrije keuze van de hond om deel te nemen of juist weg te gaan uit een situatie. Wanneer er wordt gekozen om wel aan de riem te werken, is de begeleider degene die de hond hanteert. Daarnaast moet er een keuze worden gemaakt voor het type riem. Het tuig wordt als meest vriendelijk omschreven, het haalt namelijk de druk van de keel (Davis, 2002) (Chandler, 2012). Wordt er geen tuig gebruikt, dan geeft Davis (2002) de optie voor een non-slip halsband. Er bestaan ook nog slipbanden, maar hier moet erg mee worden uitgekeken dat de cliënt geen hand onder halsband steekt. Want wanneer de halsband vervolgens wordt aangetrokken, kan de hand van de cliënt klem komen te zitten (Lefebvre S. , et al., 2008). De hond krijgt bij het aantrekken van een slipband steeds een pijnprikkel wat ook stress kan opleveren. Slipbanden, slipbanden met stekels aan de binnenkant en elektronische banden worden niet geschikt geacht (Glenk et al, 2013; Haupt et al., 2007 in Winkle, Dickson, & Simpson, 2019) (Chandler, 2012).

Temperatuur

De literatuur zegt vrijwel niets over de temperaturen waarin in hond zou mogen werken. Alleen Davis (2002) schreef hierover. Hij gaf aan dat een hond niet boven de 85F, omgerekend 29 °C zou moeten werken. Voor de oudere hond en honden met korte snuiten moet de maximum temperatuur nog lager liggen. Vooral in de zomer is het belangrijk dat de hond de mogelijkheid heeft om af te koelen. Naast dat er altijd water aanwezig moet zijn, geeft Davis (2002) de tip om een spuitfles met water in de buurt te hebben zodat de hond bespoten kan worden (vooral op hoofd, buik en borst) zodat hij kan afkoelen.

In de praktijk variëren de maximumtemperaturen waarin gewerkt wordt van 22 tot 30 graden Celsius. Niemand overschrijdt de 30 graden, dan wordt de hond niet ingezet of interventies worden helemaal afgezegd. Een aanbieder noemde hierbij ook de invloed van een airconditioning.

Buiten werk ik niet boven de 25 graden. Dat kan natuurlijk niet. Dan kort ik het in en zal ik meer hersenwerkopdrachten doen dan bijvoorbeeld activiteiten. En dan moet je heel goed naar je hond kijken. Ik vind vooral dat je je gezond verstand moet gebruiken. En dat jij verantwoord honden inzet of dieren inzet bij wat je doet.

Als jij thuis een airco hebt en je hebt een auto die een airco heeft, en jouw werksituatie heeft een airco dan is het geen enkel probleem om die hond van airco naar airco te brengen. Want die hond heeft geen enkele stress ervaring met warmte opgelopen. Maar is er thuis geen airco en komt de hond vanuit de hitte naar een airco auto, dan weer uit de auto in een airco, dan vraag je de hond te veel lichaamsverschillen aan te gaan en die snelle omschakeling kan een hond niet maken.

Rauw vlees

Er is weinig onderzoek gedaan in de vergelijking van risico's tussen het voeren van brok en het voeren van rauw vlees. Maar volgens Freeman, Chandler, Hamper, & Weeth (2013) en Linder, Siebens, Mueller, Gibbs, & Freeman (2017) werd in meerdere studies aangetoond dat honden die rauw vlees eten pathogene uitscheiden. Daar toe behoren ook honden die rauw vlees gevoerd krijgen die voor menselijke consumptie zijn bestemd. Tot die pathogenen behoren onder andere Campylobacter, Salmonella en Cryptosporidium. De pathogenen kunnen een risico vormen voor mensen met een kwetsbaar immuunsysteem. Zo werd bijvoorbeeld in een studie (Lefebvre, et al., 2006) van bij 80% van de onderzochte therapiehonden zoönotische pathogenen gevonden. Salmonella wordt vaker uitgescheiden door honden die rauw vlees gevoerd kregen dan honden die geen rauw vlees gevoerd kregen (Lefebvre, Reid-Smith, Boerlin, & Weese, 2008) (Joffe & Schlesinger, 2002 in Lenz, Joffe, Kauffman, Zhang, & LeJeune, 2009). In de studie van Finley, Ribble, Aramini et al., 2007 in Lenz, Joffe, Kauffman, Zhang, & LeJeune (2009) kwam naar voren dat 44% van de honden die rauw vlees gevoerd kregen, meer dan zeven dagen Salmonella uitscheiden. Ook kan gedroogde geëxtrudeerde voer besmet zijn met Salmonelle en andere pathogenen. Echter komt dit veel minder voor dan bij rauw vlees (Freeman, Chandler, Hamper, & Weeth, 2013).

Volgens Pet Partners (z.d.), Linder, Siebens, Mueller, Gibbs, & Freeman (2017) en (Jegatheesan, 2018) mogen honden die die rauw vlees krijgen gevoerd, inclusief beloningen en kauwbotten -en speeltjes niet werken als therapiehond. Pas na negentig dagen na het stoppen van rauw vlees voeren, mogen zij weer ingezet worden (Lefebvre S. , et al., 2008).

In praktijk blijken de meningen over rauw vlees verdeeld. Twee aanbieders gaven aan niet genoeg kennis te hebben over rauw vlees en de eventuele gevolgen ervan en voeren daarom brok. Twee aanbieders voeren wel rauw vlees, waarvan één van hen aangaf dat het beter is voor de honden. Eén aanbieder zegt het niets uit te maken zolang het maar van hoge kwaliteit is. Het merendeel van de geïnterviewden gaf aan geen rauw vlees te voeren vanwege de uitscheiding van bacteriën en daarmee de kans op zoönosen.

Daar weet ik te weinig van. Dat weet ik echt niet. Nee. Er zijn mensen in mijn omgeving die voeren rauw vlees en daar is niks aan de hand. Ik ben van het gemak. Ik heb gewoon brokken, is lekker makkelijk. Wel voor allebei verschillend. Ze krijgen allebei hun eigen merk. En dat is wel wat ze nodig hebben.

Het wordt niet geadviseerd. Dat is een van de weinig dingen, waar ik nog niet helemaal achter kan staan dat dat nou zo veel gevaarlijker zou zijn als je gewoon goed voert. Ik heb in het verleden ook brokken gevoerd. Op het moment dat ik op rauw vlees ben overstapt werden mijn honden gewoon gezonder. Sommigen zijn er heel erg op tegen omdat je ook met mensen werkt. Ik vind daar sowieso wetenschappelijke onderzoeken nog niet zodanig bewijs geven, of ik moet wat gemist hebben, dat het zoveel kwaad kan.

Ik heb me in die tijd ook enorm verdiept in alle voor- en nadelen. Met mijn honden mag ik aan sommige proeven of op sommige velden niet mee trainen als mijn honden rauw vlees eten. Omdat honden die rauw vlees eten een grotere kans hebben op bepaalde bacteriën in hun ontlasting. Die bacteriën zijn schadelijk voor koeien. Ik heb gesprekken gehad met mensen die helemaal geloven in de natuurlijke vlees voeding, en mensen die dat helemaal niet doen en alles ertussen.

Cliënt

Doordat het welzijn van de hond gemonitord wordt, wordt daarmee ook de veiligheid van de cliënt gewaarborgd. Alleen het monitoren van de hond geeft nog geen volledige veiligheid van de cliënt. Voor een betere veiligheid moet ook de cliënt worden gemonitord zoals beschreven in hoofdstuk 5.1.1 kennis en opleiding. Tevens is het verstandig dat de begeleider de cliënt leert hoe zich te gedragen rondom de hond, hoe met de hond om te gaan en waaraan signalen van stress herkent kunnen worden (Society for Companion Animal Studies Limited, 2013) (Gee, Fine, & Schuck, 2015) (Wohlfarth & Sandstedt, 2016), zoals ook benoemd is in hoofdstuk 5.2. De begeleider moet daarbij het juiste voorbeeld geven (Winkle, Dickson, & Simpson, Animal Assisted Intervention International Standards of Practice, 2019). Op die manier gaat de cliënt op een gepaste manier met de hond om, wat bijdraagt aan het welzijn van de hond en dus weer aan de eigen veiligheid.

Twee aanbieders gaven aan dat zij hun cliënten leren over de lichaamstaal van de hond.

I: Want leer je een cliënt ook stresssignalen te herkennen?

Ja. Zeker vanuit de Topdogmethodiek. De methode gaat er ook van uit dat ik cliënten hondengedrag leer kennen. En van daaruit maak ik de transfer naar mensengedrag. Dus die zien na een keer van 3 of 4 van 'oh ze vindt het minder eng want ze krabt minder', 'oh kijk ze lacht nu naar mij'. Want mijn hond kan lachen. Dat lijkt op grommen maar er zit een minimaal verschil in. En dat zijn dingen die ze dan gaan zien.

De kinderen weten gewoon dat als hij op zijn plekje ligt dat we niets met hem doen. Alle kinderen die bij mij komen kennen de stresssignalen. Die neem ik met ze door. Ik laat ook zien dat als hij die laat zien, dat hij genoeg heeft gehad. Dan wil hij niet meer.

Daarnaast moet de cliënt de keuze hebben om ten alle tijden een interventie te stoppen wanneer de cliënt daar behoefte aan heeft (Society for Companion Animal Studies Limited, 2013) (Winkle & Ni, 2019 in Winkle, Dickson, & Simpson, 2019). Dit werd echter in de praktijk niet genoemd. Wel noemde twee aanbieders dat er een tweede persoon aanwezig is als zij in groepen werken.

Voordat een cliënt voor de eerste keer in contact komt met de therapiehond, moet het bekend zijn of de cliënt allergisch is voor de hond, gevoelens tegen over honden, ervaringen met honden en verwachtingen van de aanwezigheid van de hond heeft (Bibbo, 2013 in Society for Companion Animal Studies Limited, 2013) (Baumgartner & Cho, 2014; Silcox et al., 2014; Hartwig & Smelser, 2018 in Winkle, Dickson, & Simpson, 2019). Om hier achter te komen kan er een kort gesprek met de cliënt worden gehouden om te kijken of inzet van de therapiehond geschikt is (Morrison, 2007).

Uit geen enkel interview kwam naar voren dat er gesprekken worden gehouden om te kijken of een hond wel of niet ingezet gaat worden. Wel gaf iemand aan dat zij een intakegesprek houdt om de juiste match tussen kind en hond te maken.

De hond waar ik mee werk, dat is een hele stabiele reu. Die wordt ouder, die krijg je niet zo snel gek. Zet ik daar een ADHD'er, met een agressieprobleem bij dan kan hij daar goed mee werken. Dit zijn echt de stereotypes, er zit van alles tussen. Maar daar moet ik een van de andere honden nooit bij zetten, want die wordt bang en vanuit angst gaat hij dingen doen. Hij kan zijn werk niet doen. Dus dat heeft te maken met het welzijn van mijn honden en daarom moet ik ze heel erg goed kennen. En daarom is de intake en het voorgesprek met een wijkcoach, met de ouders, met een cliënt heel erg belangrijk. Want ik wil het liefste de matching, dus de kennismaking met de hond, in één keer goed hebben.

Zoals hierboven beschreven onder de kop rauw vlees, worden pathogenen door veel therapiehonden uitgescheiden. De precieze route en frequentie van transmissie van pathogenen van hond naar mens is niet bekend in de literatuur. Wel is het bekend dat transmissie kan plaatsvinden van de vacht van de hond naar de handen van de mens door honden te aaien of door het hanteren van besmette objecten, in de omgeving (Hald & Madsen 1998 in Lenz, Joffe, Kauffman, Zhang, & LeJeune, 2009). Daarom is persoonlijke hygiëne en het schoonhouden van de therapieruimte van belang om transmissie zo goed mogelijk te voorkomen (Lenz, Joffe, Kauffman, Zhang, & LeJeune, 2009). Ook Lefebvre, et al. (2008), Chandler (2012) en Wohlfarth & Sandstedt (2016) raden handhygiëne, het wassen van de handen met antibacteriële zeep of een product op alcoholbasis, aan cliënten en ieder ander voor en na contact met de therapiehond aan. Daarnaast wordt ook aangeraden om cliënten na elke interventie hondenhaar van hun kleding te verwijderen met een daarvoor geschikte borstel (Chandler, 2012) (Wohlfarth & Sandstedt, 2016).

Er was één aanbieder die noemde handhygiëne toe te passen.

Ik heb zo'n zeepvrij pompje voor handen wassen voor zoönosen enz. Handen wassen van tevoren en aan het eind.

Risico's

Tot slot zijn er een aantal risico's die de inzet van honden met zich mee brengt en in beschouwing moeten worden genomen. Ten eerste kan iemand, zeker een persoon die slecht ter been of slechtiend is, struikelen over de hond of tegen de hond opbotsen (Davis, 2002) (Wohlfarth & Sandstedt, 2016). Hierbij is controle over de hond belangrijk zodat de hond uit de weg kan gaan wanneer jij dat van hem vraagt. Een hond weet immers zelf niet wanneer hij wel of niet in de weg ligt (Davis, 2002).

Daarnaast kan het voorkomen een cliënt per ongeluk gekrabd wordt. Daarom moet ervoor gezorgd worden dat de nagels van de therapiehond schoon en kort zijn en geen scherpe randen bevatten (Davis, 2002), (Lefebvre, et al., 2008) (Chandler, 2012). Ook kan het goed zijn om een handdoek op schoot te leggen wanneer de therapiehond (deels) op schoot komt. Of zoals in de praktijk een keer genoemd werd, cliënten lange mouwen laten dragen. Zeker kinderen en ouderen omdat zij een dunnere huid hebben en dus de huid sneller kapot kan gaan wanneer het in contact komt met hondennagels.

Een van de protocollen wil ik je noemen. In een bejaardentehuis, zie je hoe ze erbij zitten met dit mooie weer..

I: Ja, in een shirt.

Dat is bij ons niet toegestaan. Lange broek en T-shirt, lange mouwen.

Heb je een idee waarom we dat doen?

I: Zodat je niet de blote huid ...

omdat een hond wel eens met zijn tandje of met zijn nageltje.. Kinderen hebben een dunne huid.

Mensen hebben een dunne huid, zeker de ouderen. Dat zijn bij ons protocollen.

Niet alleen kunnen wondjes ontstaan door de nagels van de hond, maar ook wanneer men in contact komt met de tanden van de hond. Om dit risico te beperken noemt Davis, (2002) dat voedsel vanuit de platte hand aangepakt kan worden zodat er niet de vingertoppen gehapt kan worden en bij apporteren kan de hond het speelgoed afgeven aan de begeleider in plaats van de cliënt, waarna de begeleider het speelgoed weer aan de cliënt geeft. Ook met likken moet worden opgepast omdat een hondenbek bacteriën kan bevatten. Daarom mag de therapiehond geen cliënten likken (Lefebvre, et al., 2008). Dat gaf een aanbieder ook aan. Tijdens een ander interview werd ook nog

het poetsen van de tanden van de hond genoemd zodat het gebit schoon is en minder bacteriën bevat.

Onze honden moeten hun tandengepoetst hebben voordat ze op setting gaan. Dat is bij ons sowieso verplicht. En de nagels schoon en het vel schoon. Piemel schoon. Alles. Tanden moeten sowieso schoon zijn, dat wordt ook gecontroleerd.

5.2.1 Deelconclusie veiligheid

Het welzijn van de hond kan worden gewaarborgd door te voldoen aan de criteria van het Welfare Quality. Wanneer aan deze punten wordt voldaan, wordt daarmee ook deels de veiligheid binnen de interventie gewaarborgd doordat de hond vrij is van verwondingen, ziekten en ongemak. Ook heeft de hond dan een positieve emotionele toestand, een goede relatie met de mens en kan zijn natuurlijk gedrag uiten. Wanneer het welzijn van de hond gewaarborgd en gemonitord wordt, draagt dat ook bij aan de veiligheid van de cliënt zelf. De cliënt zelf kan ook bijdragen aan de veiligheid wanneer de begeleider hem stresssignalen van de hond leert lezen. Als vervolgens ook de ruimte waarin de interventie plaatsvindt, de riem, de omgevingstemperatuur, het al dan niet voeren van rauw vlees en de risico's in acht worden genomen, kan de veiligheid binnen een interventie zo optimaal mogelijk worden gewaarborgd.

5.3 Begeleider ten behoeve van hond

5.3.1 Compensatie

Het observeren van de lichaamstaal van honden is heel belangrijk voor een optimale inzet van therapiehonden. Een optimale inzet vereist namelijk een goede balans tussen de inzet (duur en type) enerzijds en ontspanning anderzijds. Een te grote belasting kan resulteren in ongewenst gedrag, ook richting cliënten, of een verminderd dierenwelzijn (Van der Borg & Beerda, 2014).

Balans werk en ontspanning

Het is dus erg belangrijk dat werk en rust in balans zijn, de opleiding niet te intensief is en de huisvesting en voeding goed aansluiten op de behoeftes van de hond en goed zijn afgestemd op de werksituatie. Het welzijn van honden in de zorg kan in gevaar komen door: te weinig rust en hersteltijd, onbedoelde verkeerde behandeling door cliënten, onvoorspelbaarheid en oncontroleerbaarheid van dagelijkse activiteiten en te weinig tijd voor ontspannende activiteiten, zoals lopen in het bos. Vaak tongelen, piepen, gapen, poot heffen, wegstaren, hijgen, uitschudden of een lage staarhouding betekent dat het werk belastend is voor de hond. Dit betekent dat goed moet worden opgelet op de balans tussen inzet en ontspanning en op de geschiktheid van de betreffende hond voor het uitvoeren van bepaalde taken. Het negeren van dergelijke signalen kan resulteren in langdurige stress met lusteloosheid en probleemgedrag tot gevolg (Van der Borg & Beerda, 2014) (Wolhfarth, Olbrich, & Verheggen, 2017).

Pauze

Ondanks het voortdurend monitoren van stresssignalen is het belangrijk om een aantal mogelijkheden om te rusten in het dagelijks schema op te nemen. De belasting van het werk en het aantal inzetten bepalen de lengte van de pauzes en hoe vaak de pauzes nodig zijn. De hond moet de kans krijgen om zijn behoefte te doen voordat een interventie begint. Er is geen wetenschappelijk onderbouwing voor de frequentie of duur van de pauzes die de hond nodig heeft na of tijdens een interventie. Het hangt af van de intensiteit van de interventie en van het karakter van de hond. Als voorbeeld: Een hond gaat 15 minuten lang op bezoek in een klaslokaal met drukke kinderen, het kan zijn dat de hond een pauze nodig heeft van 5-10 minuten om wat te kunnen drinken, te plassen en te poepen. Terwijl een hond die één oudere patiënt in een verzorgingstehuis ziet voor 30-40 minuten, maar 5 minuten pauze nodig heeft. Wat in ieder geval belangrijk is, is dat de hond weg moet kunnen uit de situatie als hij daarvoor kiest (Ng Z. , Albright, Fine, & Peralta, 2015) (van der Borg & Beerda, 2014).

Het is beter om vaste pauzes in te plannen, dan te wachten totdat de hond tekenen van vermoeidheid laat zien. Uiteraard is het zo dat als zich een erg stressvolle situatie voordoet, het noodzakelijk is om onmiddellijk actie te ondernemen om de impact ervan op het welzijn van de hond te beperken. De hond kan op zo'n moment uit de stressvolle situatie gehaald worden om volledig te kunnen herstellen (Ng Z. , Albright, Fine, & Peralta, 2015).

Uit de interviews is gebleken dat de begeleiders veel rekening houden met de balans tussen werk en ontspanning. Sommigen passen ontspannende activiteiten toe tijdens het werk, terwijl anderen ervoor kiezen om de ontspanning vooral na het werk te geven. Wat als meest gedaan wordt ter compensatie is wandelen met de hond. De duur van de wandelingen verschilde wel. De één wandelde drie kwartier na een interventie zodat de hond lekker zijn energie kwijt kon en veel kon snuffelen, terwijl de ander de honden alleen even liet poepen en plassen en daarna weer naar binnen ging. Verder kregen de honden veel rust. Ook werden er spelletjes en denkspelletjes met de honden gedaan of mochten ze zwemmen. Denkspelletjes voor honden is bijvoorbeeld de snuffelmat

of een hondenpuzzel. Eén aanbieder gaf specifiek aan dat de hond weg kan uit de situatie met de cliënt als hij dat wil.

Ik combineer dat inderdaad. Ik plan mijn afspraken ook niet drie op een dag. Dus zelfs eigenlijk niet eens twee afspraken achter elkaar. Ik zorg altijd dat er voldoende ruimte is daarna om met de hond te ontspannen.

Een beetje hersenwerkjes, spelletjes, wandelen in het bos. Eigenlijk is hij dan gewoon hier in huis en dan is hij gewoon huishond. Dus dan doen we minder.

Ik moet continue checken of de ademhaling goed blijft. En ze ook de vrijheid geven om zelf weg te gaan. In heel veel sessies is de hond aangeliend. Maar op het moment dat ik spanning zie ontstaan op die lijn, en iedere keer de hond aangeeft van ik moet hier weg, dan laat ik hem ook gaan.

I: Dus dan hebben ze de keuze om even uit de situatie te stappen?

Ja. En dat is soms ook een heel mooi coaching moment naar cliënten toe; want wat gebeurt er nou? Wat gebeurt er met jou? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat het voor jullie allebei weer oké is?

5.3.1.1 Deelconclusie compensatie hond

Als er wordt gekeken naar compensatie voor het werk dat de hond verricht is belangrijk dat er een goede balans tussen werk en ontspanning is. Het welzijn van de hond kan namelijk in gedrang komen door te onder andere te weinig rust en te weinig ontspannende activiteiten. Ook is het belangrijk dat de hond vaste pauzes krijgt tussen het werk door. De duur van de pauzes hangt af van de intensiteit van het werk en het karakter van de hond. Het is dus aan de begeleider zelf om te bepalen hoelang een pauze duurt. In ieder geval moet de hond tijdens de interventies zelf ervoor kunnen kiezen om weg te gaan uit de situatie. Een goede optie ter ontspanning is een wandeling met hond. De duur van een wandeling hangt ook weer af van de hoe de hond eraan toe is. Verder kan de hond rust worden gegeven, denkspelletjes, spelletjes of juist even zwemmen.

5.3.2 Inzet

Hoe vaak en hoe lang een hond ingezet mag worden, kan het beste bepaald worden door de begeleider. Het hangt namelijk af van verschillende factoren zoals compensatie, het type hond, waar de hond werkt etc. Het is erg belangrijk om het aantal inzetten geleidelijk op te bouwen. Voor het bezoeken van instellingen kan de hond bijvoorbeeld eerst één a twee keer per maand ingezet worden gedurende een half jaar, daarna één keer per maand tot uiteindelijk één keer per week. Wanneer de hond ouder wordt, dienen het aantal inzetten weer naar beneden bijgesteld te worden (Davis, 2008). Het is erg belangrijk om ten alle tijden de werkdruk van de hond in de gaten te houden (Davis, Natras, O'Brien, Patronek, & MacCollin, 2004).

Aantal inzetten

Bij een inzet van twee keer per week over vier weken, is het cortisol gehalte lager dan bij een inzet van één keer per week over vier weken, twee inzetten in vier weken en één inzet in vier weken (Clark, Smidt, & Bauer, 2019). De maximale duur van een therapiesessie moet van tevoren worden vastgesteld en mag niet worden overschreden. De interventie dient ten alle tijden onmiddellijk beëindigd te worden als het welzijn van de hond wordt aangetast of gevaar loopt (Chandler, 2012) (Beetz, et al., 2014).

Tijdens een AAT-sessie zou de hond twee keer per week, maximaal 45 minuten (Van der Borg & Beerda, 2014) (Jegatheesan, 2018) tot 1 uur per keer ingezet mogen worden om het risico op erge vermoeidheid te voorkomen (Lanuzzie & Rowan, 1991) (Mos & Dale, 2017) (Wohlfarth & Sandstedt, 2016). Het wordt aangeraden om alleen bezoeken te doen op plekken die voor de hond comfortabel zijn (Butler, 2004). Er zijn zoals al eerder benoemd in hoofdstuk 5.4.2. geen wetenschappelijk gebaseerde richtlijnen voor het aantal en de duur van pauzes. Het hangt van het type werk en de karkater van de hond af (Ng Z. , Albright, Fine, & Peralta, 2015).

Uit de interviews is gebleken dat de begeleiders de honden maximaal twee à drie keer per week inzetten en maximaal twee interventies op één dag. Het aantal inzetten is hond afhankelijk en activiteit afhankelijk. Daarnaast gaven de meeste aanbieders aan dat zij hun hond ook niet twee dagen achter elkaar in willen zetten, het liefst met één dag er tussen. Wanneer een hond te veel ingezet wordt, is dit aan verschillende dingen te herkennen. Daarbij werd genoemd; de stand van de staart, oren en ogen, rode ogen, hijgen en spierspanning in het hoofd. Het wordt daarom belangrijk gevonden om de hond goed te kennen en te letten op signalen van stress en vermoeidheid. Wanneer een hond tijdens een interventie stress vertoont, waren er vier aanbieders die aangaven de interventie te stop te zetten.

Het belangrijkste is dat je zijn kalmerende signalen herkent. Dus wanneer weet je dat hij moe is, wanneer weet je dat hij stress ervaart. Ik heb meestal tussen de cliënten even een kwartiertje pauze. Eigenlijk zet ik hem niet meer dan twee keer in de week twee uur in en dan het liefst met een dag ertussen.

Op het moment dat hij aan het werk is, doet hij heel veel indrukken op en daar wordt hij hartstikke moe van. En als je dat een hele dag door zou doen dan raakt een hond gewoon gestrest. Dus twee sessies op een dag vind ik kunnen, mits ze niet direct achter elkaar gepland staan.

En als ik zie dat de hond bijvoorbeeld gek gaat doen of oversprong gedrag gaat vertonen, dat zijn voor mij tekenen nu moet er wat anders gedaan worden. Daar maak ik dan mijn keuzes. Of de hond gaat dan even helemaal uit de situatie of we gaan wat anders doen of we stoppen helemaal. Dat is afhankelijk van de situatie.

5.3.2.1 Deelconclusie inzet hond

Het aantal keer dat een therapiehond kan worden ingezet is twee à drie keer per week. De inzet kan per keer maximaal 45 minuten tot 1 uur duren. Of een hond twee of drie keer ingezet kan worden en hoelang, verschilt per individu en activiteit. De begeleider zal dus goed naar de hond moeten kijken en bij signalen van stress of vermoeidheid de interventie stoppen.

5.4 Hond

5.4.1 Fysieke kenmerken

Eisen gezondheid AAT

Door selectie op specifieke uiterlijke kenmerken of gedragseigenschappen, bestaan er wereldwijd inmiddels honderden hondenrassen (Galibert, Quignon, Hitte, & André, 2011) (Beetz, et al., 2014) (Van der Borg & Beerda, 2014). AAT mag alleen uitgevoerd worden met behulp van dieren die in een goede gezondheid verkeren, zowel lichamelijk als geestelijk. Ze moeten dus volledig vrij zijn van fysiek en fysiologisch ongerief (Wolhfarth, Olbrich, & Verheggen, 2017) (Rietveld-Piepers & Enders-Slegers, 2018). Het is belangrijk dat de hond ten minste eenmaal per jaar een routinematig gezondheidsonderzoek ondergaan bij een dierenarts, met het oog op vaccinatie en de juiste parasietpreventie (vlooiën, luizen, teken en wormen) (Lefebvre, et al., 2008) (Beetz, et al., 2014) (De Jong, 2014).

De keuze tussen een reu of een teef kan lastig zijn. Veel mensen hebben een sterke voorkeur voor het geslacht van de hond. De verschillen tussen een intacte reu en een intacte teef zijn, afhankelijk van het ras, groot. Reuen zijn vaak groter en gespierder dan teven. Ze hebben de neiging om weg te lopen en op zoek te gaan naar teven. Ook hebben ze een lagere trainbaarheid dan de teven. Teven zijn daarentegen 2 à 3 keer per jaar loops en het hormoonniveau kan voor onvoorspelbare stemmingen zorgen (Svartberg, 2000 in Wolhfarth & Sandstedt, 2016), (Asp et al, 2015 in Wolhfarth & Sandstedt, 2016). Bij het castreren van teven, worden zij niet meer loops, voor reuen geldt dat zij niet meer achter loopse teven aan willen en vaak toleranter zijn naar soortgenoten. Daarentegen heeft castratie geen effect op trainbaarheid (van der Borg & Beerda, 2014).

Uit de interviews is gebleken dat het erg belangrijk gevonden wordt dat het ras en de individuele hond gezond is. Er wordt dus niet graag gewerkt met rassen zoals de Engelse bulldog, die door zijn lichaamsbouw kortademig is. Er is geen voorkeur voor een geslacht. Het overgrote deel van de geïnterviewde werkt liever niet met hoogrisico-honden; een hond die wanneer hij bijt in staat is om ernstige schade toe te brengen (verlies van spier en/of orgaanweefsel, de dood) (van Dam, 2017), buitenlandse honden en honden met een onbekend verleden omdat deze honden een groter risico vormen voor het waarborgen van de veiligheid binnen een interventie. Sommige zeiden dat de hond helemaal gezond moet zijn. Anderen vinden dat er wel met een hond gewerkt kan worden die niet honderd procent gezond is. Zo gaf een aanbieder bijvoorbeeld aan dat zij vond dat een hond met een handicap (een driepotige hond) best ingezet kan worden. Ook zijn er aanbieders met een hond met kunst kniebanden en een hond die last van zijn heup krijgt als hij wild doet. Deze honden worden wel ingezet zolang zij pijnvrij kunnen werken. Iedereen benoemde namelijk wel dat de hond in ieder geval pijnvrij moet zijn om ingezet te kunnen worden.

En nu dacht ik, als ik dit werk wil gaan doen dan moet ik niet een hond hebben met een verleden. Toen ik hem net had was hij ontzettend bang voor ballenstokken omdat hij geslagen is, door mensen waarschijnlijk. En hij heeft best wel een heftig verleden. En dan moet je, vind ik, wel mee oppassen. Ik zie nu echt een hype van buitenlandse honden in het coachen, je weet gewoon niet wat hij heeft meegemaakt.

I: Heeft u een voorkeur voor geslacht?

Nee, maakt mij niks uit. Maar ik heb ook in het verleden teefjes gehad, nou die waren net zo lompe en nog lomper dan de reuen waar ik nu mee werk. Dus op zich maakt me niet zo heel veel uit.

In principe zijn alle rassen geschikt, behalve honden die genetisch eigenlijk mismaakt zijn; King Charles, Engelse bulldog. Zo kan je nog meer rassen opnoemen die ook ademhalingsproblemen hebben. Die ook gefokt zijn voor andere doeleinden.

I: Moeten ze fysiek in orde zijn?

Ik vind dat het aan mij is om in de gaten te houden of de hond wel pijnvrij is. Kijk een beperking is niet erg, als hij maar geen pijn heeft. En daar moet ik op letten. En daar let mijn dierenarts op.

Leeftijd

Als er door de begeleider een hond aangeschaft wordt voor AAT, is het belangrijk om van tevoren te bepalen of de voorkeur uit gaat naar een puppy of om een wat oudere hond met een volledig ontwikkeld karakter te adopteren. Als er wordt gekozen voor een puppy, kan er worden gekeken naar welk karakter het meest geschikt wordt gevonden, maar dit biedt geen garantie aangezien het karakter zich verder ontwikkeld naarmate de hond ouder wordt (Fisher, 1994, in Wolhfarth & Sandstedt, 2016), (Coren, 2005, in Wolhfarth & Sandstedt, 2016). Een volwassen hond heeft zo zijn voor- en nadelen. De voordelen zijn dat de hond al een gevormd karakter en zichtbaar temperament heeft. De nadelen zijn dat de geschiedenis onbekend is en dat ervaringen uit het verleden later zichtbaar kunnen worden (Wolhfarth & Sandstedt, 2016).

Honden die ingezet worden bij AAT moeten volwassen zijn. Dit betekent dat ze minstens één jaar oud moeten zijn, maar idealiter twee jaar oud. Het is belangrijk dat ze sociaal, fysiek en emotioneel gezien volwassen en volgroeid zijn. Ze moeten dus door de puberteit heen zijn (Lefebvre S., et al., 2008) (Wolhfarth & Sandstedt, 2016). Honden gaan gemiddeld met negen jaar met pensioen. Uiterlijk vaak tot tien jaar. De leeftijd wanneer een therapiehond met pensioen gaat verschilt per individu en ras. Het is erg belangrijk om de hond goed te observeren. Hierbij kan gekeken worden of de hond nog goed luistert naar commando's, nog voldoende uithoudingsvermogen heeft en of de hond nog goed loopt (Ruis M., 2014) (Rietveld-Piepers & Enders-Slegers, 2018).

Tijdens de interviews kwam naar voren dat de honden vaak voor het eerst ingezet worden tussen de anderhalf en twee jaar. Er zijn twee aanbieders die de honden als pup al meenemen naar de werklocatie om ze te laten wennen en zetten ze voor de anderhalf jaar in. Wat als belangrijk punt genoemd werd door de aanbieders die de honden als pup nog niet meenemen, is dat de honden in ieder geval door hun puberteit heen moeten zijn. Als er wordt gekeken naar wanneer een aanbieder een hond met pensioen laat gaan, is dit vaak tussen de acht en de tien jaar. Als aandachtspunt hierbij werd verteld dat het erg belangrijk is om naar de hond te kijken. Vinden ze het nog leuk, kunnen ze het werk nog aan, hoeveel worden ze met het werk belast en zijn ze fysiek nog in orde?

Het vroegst als ze twee zijn, omdat ze dan pas uit die puberteit zijn. Echt volgroeid zijn.

Toen nam ik hem eerst mee naar de praktijk om lekker te spelen met hem, koekjes te geven. Heel langzaam opgebouwd. Dus ik denk dat hij twee, twee en een half was.

En deze jongste hond, dat durf ik niet te zeggen. Sowieso niet voor een jaar helemaal niet, simpel. En dan denk ik toch wel zeker niet voor twee jaar. En dan nog kan ik daar niet een harde lijn op zetten want als de hond nog heel onbesuisd en nog heel speels is, dan kan het gewoon nog niet. Maar zeker niet voor een jaar of twee.

5.4.1.1 Deelconclusie fysieke kenmerken hond

Het is erg belangrijk dat de hond die wordt ingezet in interventies lichamelijk en geestelijk gezond is. In praktijk wordt een hond die niet honderd procent gezond is wel ingezet, maar hij moet ten alle tijden pijnvrij kunnen werken. Ook is het belangrijk dat de hond geënt is en beschermd is tegen ecto- en endoparasieten. Met welk geslacht er wordt gewerkt maakt niet uit, dat is aan de begeleider zelf. Verder is het belangrijk om na te denken over het werken met hoogrisico-honden, buitenlandse honden, doorgefokte hondenrassen of honden met een naar verleden zoals mishandeling.

Als er wordt gekeken naar de minimale leeftijd waarop een hond wordt ingezet, dan moet de hond volwassen en door de puberteit heen zijn. De leeftijd waarop een hond voor het eerst ingezet kan worden is anderhalf tot twee jaar oud. Een therapiehond kan gemiddeld tot een leeftijd van negen à tien jaar werken. Hierbij is het belangrijk om goed naar de hond te kijken, onder andere of ze het werk nog aankunnen en of ze het nog leuk vinden.

5.4.2 Karakter

Net zoals mensen hebben honden ook verschillende karakters. Als er wordt gesproken over het karakter van de hond moet er ook gekeken worden naar het temperament van de hond. Er zijn veel verschillende definities voor temperament. De definitie die wordt aangehouden voor karakter en temperament staat beschreven in hoofdstuk 2.4.

Hondeneigenaren en begeleiders die met honden werken weten al lang dat het temperament van honden belangrijk is. Het temperament beïnvloedt het gedrag en de reacties op de omgeving (Goddard & Beilharz, The relationship of fearfulness to, and the effects of, sex, age and experience on exploration and activity in dogs, 1984), (Goddard & Beilharz, 1986).

Een AAT-hond begeleider team bestaat uit een hond met een stabiel (niet veranderend) niet angstig en niet agressief temperament en een begeleider, die is getraind om interacties te minimaliseren die door de hond als bedreigend kunnen worden ervaren (Viau, et al., 2010), (Wohlfarth & Sandstedt, 2016).

Therapiehonden moeten een positieve houding richting de cliënten tonen, maar niet zo zeer gehecht raken dat ze niet zelfstandig kunnen functioneren. Ook is het belangrijk dat de hond met allerlei situaties en prikkels om kan gaan zonder angstig te worden. Hierbij is de socialisatie van de pup heel erg belangrijk (van der Borg & Beerda, 2014).

Het temperament en de persoonlijkheid van de hond worden beïnvloed door verschillende variabelen. Hier vallen de leeftijd, ras en voorgaande ervaringen onder (Hiby, Rooney, & Bradshaw, 2006) (Wohlfarth & Sandstedt, 2016).

Uit de interviews is gebleken dat begeleiders mensgerichtheid en 'will to please' enorm belangrijk vinden bij een therapiehond. Voor will to please is op het internet geen goede definitie te vinden maar de aanbieders omschreven dit als het willen werken voor een ander. Wat ook meerdere keren naar voren kwam is dat het belangrijk gevonden wordt dat de honden willen werken met mensen en dat ze daar ook daadwerkelijk plezier in hebben. Maar de reacties op de vraag 'hoe kan je zien dat de hond plezier beleeft' waren enigszins verdeeld. De overlap in reacties zat in het lezen van signalen die de hond afgeeft. Daarbij werd zowel het lezen van stresssignalen als positieve signalen zoals kwispelen, ontspannen liggen, twinkelen in de ogen en werken vanuit vrije wil genoemd. Ook gaf een aanbieder aan dat om te weten wat je hond leuk vindt, je de hond moet kennen. Een snel herstelvermogen, vriendelijk en een stabiele hond werden ook vaak genoemd als belangrijke karaktereigenschappen. Verder vonden ze het belangrijk dat de hond actief, beleefd, nieuwsgierig en zelfstandig is en spelmotivatie heeft. Het werd erg belangrijk gevonden dat de hond niet angstig, teruggetrokken of agressief is.

Nou, ze moeten vrij zijn. Ze moeten niet agressief zijn, ze moeten niet angstig zijn, ze moeten niet te teruggetrokken zijn. Maar ze hebben allemaal een ander karakter. En voor mij is het de kunst om te kijken welk karakter bij welke cliënt past.

Dat ze het dus fijn vinden om contact te hebben met mensen. Dus makkelijk, nieuwsgierig vind ik belangrijk. Dat een hond nieuwsgierig is naar de wereld om zich heen. En ik denk dat dat net als voor kinderen eigenlijk geldt. Als ze de wereld willen ontdekken dan is het een goed teken. Dus dat zijn dingen waar ik naar kijk. Hoe snel herstelt een hond zich als hij ergens van schrikt. Of hoe makkelijk stapt hij ergens op af of niet. Dus dat zijn allemaal kleine dingen van hoe vindt hij het om iets te doen.

5.4.2.1 Deelconclusie karakter hond

Voor de hond geldt dat zij als pup vaak worden geselecteerd op basis van hun karakter. Het is belangrijkste is dat de hond mensgericht is. Ook is het belangrijk dat de hond een 'will to please' heeft. Tevens moet de hond een snel herstelvermogen en plezier hebben in zijn werk. Het is echter wel lastig om daar een eenduidige omschrijving aan te geven want sommige aanbieders gaan hierbij uit van het lezen van stresssignalen die hond afgeeft en andere van kwispelen, ontspanningen en het werken vanuit de vrije wil. De hond mag in ieder geval niet agressief en angstig zijn.

5.4.3 Vaardigheid

Training

Op veel hondenscholen is men vooral bezig de hond op een praktische manier oefeningen te leren waarbij de hond aanwijzingen worden gegeven over wat er van het verwacht wordt. Deze oefeningen dienen ervoor te zorgen de hond zich veilig te laten gedragen in de samenleving. De oefeningen die als basistraining worden gedaan op hondenscholen gebeuren op verschillende niveaus; puppyniveau, basisniveau, gevorderden niveau en professioneel niveau (Mos & Dale, 2017). De opleiding die een therapiehond krijgt, hangt af waarvoor hij ingezet gaat worden (Raad van beheer houden van honden, z.d.). Wel is het belangrijk dat een therapiehond een goede basis cursus gedaan heeft aangezien controle over een hond ontstaat door een hond goed te leren luisteren (van der Borg & Beerda, 2014).

Basisoefeningen

Basisoefeningen voor iedere puppy zijn: hier komen, gaan zitten, gaan liggen en op een aangewezen plaats blijven. Het commando wachten is handig voor de veiligheid in allerlei situaties. Bijvoorbeeld bij het oversteken van een drukke weg, uit de auto stappen of de deur uit gaan (van der Borg & Beerda, 2014).

Extra vaardigheden

Therapiehonden moeten meer vaardigheden bezitten dan alleen de basisoefeningen. Zoals in de vorige paragraaf benoemd is, mag de hond geen angst en agressie vertonen naar andere honden of mensen (van der Borg & Beerda, 2014). Ook moeten ze voorspelbaar, betrouwbaar, te controleren en geschikt zijn voor dierondersteunde therapie (Fredrickson & Howie, 2000). Een geschikte therapiehond is een hond die op een vriendelijke en rustige manier contact met mensen maken, niet snel onder de indruk is van nieuwe prikkels, rustig wacht als daar om gevraagd wordt en koekjes voorzichtig uit de hand van de cliënt pakt (Stichting Contacthond, z.d.) (Raad van beheer houden van honden, z.d.) (van der Borg & Beerda, 2014) (Mos & Dale, 2017) (Winkle & Ni, 2019).

De hond moet aanleg hebben voor training, de wil hebben om te leren en moet bereid zijn om de interactie met cliënten aan te gaan (Winkle & Jackson, 2012).

Belangrijke vaardigheden

Hieronder volgt een opsomming van belangrijke vaardigheden die de therapiehond moet bezitten voordat deze wordt ingezet bij AAT. Alle aanwijzingen van de begeleider dienen direct door de hond te worden uitgevoerd, ook bij afleiding (Mos, 2017).

- zijn/haar eigen naam;
- zit;
- af;
- blijven staan of wachten;
- netjes los meelopen;
- komen wanneer hij/zij geroepen wordt;
- van dingen afblijven – voorwerpen of voedsel (hond moet zich kunnen beheersen bij voedsel, speeltjes, etc. zonder te happen);
- iemand op een rustige manier begroeten (niet opspringen). Blaffen is toegestaan mits het niet storend is voor de omgeving en/of cliënten (Winkle, Tomezzoli, Aste, & Buttram, 2019)

Bovenstaande vaardigheden zijn belangrijk omdat zo de veiligheid voor zowel de hond, de cliënt en de begeleider vergroot wordt (Mos & Dale, 2017) (USA Therapy Dogs, 2019).

Verder kunnen bijna alle honden kunstjes leren zoals “poot”, “high five”, “andere poot” en “een voorwerp ophalen”. Dit kan bijvoorbeeld aangeleerd worden door cliënten. Honden die deze trucs kennen hebben een voordeel in de therapeutische setting (Raad van beheer houden van honden, z.d.) (van der Borg & Beerda, 2014) (Mos & Dale, 2017).

Wat ook heel belangrijk is, is dat de hond echt graag werkt met en voor de begeleider en cliënt en niks met tegenzin doet (Stichting Contacthond, z.d.).

Uit de interviews kwam naar voren dat het beheersen van de basisvaardigheden het allerbelangrijkste is voor een therapiehond. Onder deze basisvaardigheden vallen volgens de geïnterviewde de volgende commando's; zit, af, blijven zitten, blijven liggen, niet trekken aan de lijn, luisteren naar naam, los kunnen lopen en terug komen. Wat ook belangrijk wordt gevonden is dat de hond om kan gaan met harde geluiden en sterke geuren en dat ze sociaal beleefd zijn. Verder werd het belangrijk gevonden dat de honden een vrije wil hebben, natuurlijke gedrag vertonen, rolstoel-, stok- en rollatorvriendelijk zijn, niet likken, snel herstellen, koekjes zacht aanpakken en zich met trekspelletjes aanpassen aan de kracht van de cliënt.

<i>Eigenlijk standaard gehoorzaamheid. Gewoon de standaarddingen zoals zit, volg, af, blijf, aandacht oefeningen, die dingen. Ze kunnen allemaal apporteren en een pootje geven, en ze hebben allemaal hun eigen dingen.</i>
--

<i>Dan vind ik het wel belangrijk dat ze sowieso de basiscursus heeft gedaan. Weet je wel, het zit en af en volgen netjes naast me, het liefst ook los.</i>

<i>Hij moet zijn basis gewoon op orde hebben. Je moet hem natuurlijk ten alle tijden weg moeten kunnen roepen uit zijn situatie. Maar trucjes, dat leren de kinderen ze ook wel. Dat vinden ze vaak leuk om te doen. Hij moet het leuk vinden om nieuwe dingen te leren.</i>
--

5.4.3.1 Deelconclusie vaardigheid hond

Voor de therapiehond geldt dat hij meer moet kunnen dan de basiscommando's als zit, af, blijf, voorkomen en van dingen afblijven. De hond moeten ook mensen op een rustige manier begroeten, eventueel kunstjes kunnen, los kunnen lopen en om kunnen gaan met harde geluiden en sterke geuren. Ondanks dat ze genoemde vaardigheden moeten bezitten, is het ook belangrijk dat de hond zijn vrije wil behoudt.

6. Discussie

In dit hoofdstuk komen discussiepunten betreffende het onderzoek aan bod. Het is opgedeeld in een resultatendiscussie en methodediscussie. In de resultatendiscussie wordt ingegaan op opvallende resultaten uit het onderzoek. In de methodediscussie wordt ingegaan op mogelijke valkuilen en factoren die van invloed kunnen zijn geweest op het onderzoek.

6.1 Resultaten discussie

Definiëren van begrippen

Ondanks dat in dit onderzoek het Welfare Quality gehanteerd is als uitgangspunt voor het meten van dierenwelzijn, zijn er in de literatuur en praktijk veel verschillende definities voor dierenwelzijn (Ruis M., 2014). Daarnaast worden er in de literatuur met betrekking tot de hond ook veel begrippen gebruikt zoals plezier en stabiel. Alleen worden deze nergens gedefinieerd. Daarom is in dit onderzoek getracht om aan die begrippen een definitie te geven, onder andere door aan aanbieders naar de betekenis van die begrippen te vragen. Definiëren van begrippen als welzijn en plezier bleek niet eenvoudig te zijn. Wel was duidelijk uit de literatuur en de interviews dat het welzijn van de hond gewaarborgd moet worden en dat bij de aanbieders welzijn hoog in het vaandel staat. Ook bleek uit de literatuur en interviews dat de hond plezier in zijn werk moet hebben, maar het definiëren ervan gebeurt niet, blijkt moeilijk en in praktijk worden er verschillende betekenissen aan gegeven. De vraag is dan ook waarom die begrippen zo lastig zijn om te definiëren. Het zou kunnen komen doordat welzijn over het algemeen voor een diersoort wel hetzelfde is maar er verschillen per individu kunnen zijn. Daarbij kan welzijn vanuit twee invalshoeken beschreven worden. De eerste manier is vanuit hoeverre een dier vrij is van distress, in een goede fysieke conditie en dierspecifieke gedragingen uitvoert (Hetts, Clark, Calpin, Arnold, & Mateo, 1992) (Novak & Drewsen, 1989 in Ng, Albright, Fine, & Peralta, 2015). De andere manier is dat het wordt beschreven vanuit de hoeveelheid stress die een dier ervaart, waarbij hoge stress staat voor een laag welzijn (Vessier & Boissy, 2007 in Ng, Albright, Fine, & Peralta, 2015). Ten tweede kan een dier ons alleen vertellen hoe het zich voelt in zijn eigen taal en niet in de door de mens gesproken taal (Ruis, 2014). Daardoor blijft dierenwelzijn en plezier voor het dier een interpretatie (Hetts, Clark, Calpin, Arnold, & Mateo, 1992) (Hiby, Rooney, & Bradshaw, 2006).

Inzet per week

Uit de interviews kwam naar voren dat de aanbieders hun honden twee à drie keer per week inzetten. Er is ook gevraagd naar de reden van het aantal inzetten per week. Daarop werd door alle aanbieders een antwoord gegeven dat betrekking had op de hoeveelheid werk dat de hond aan kan. Geen enkele aanbieder zei daarbij iets over de hoeveelheid vraag die zij hebben naar hun interventies. De hoeveelheid aan vraag zou van invloed kunnen zijn op het aantal inzetten aangezien meer vraag meer werk betekent, waardoor de hond vaker ingezet zou kunnen worden. Toch wordt de invloed daarvan niet groot geacht, want ondanks dat de vraag naar interventies niet besproken is, gaven alle aanbieders aan het welzijn van hun hond hoog in het vaandel te hebben waardoor zij hun hond niet vaker willen inzetten. Ook hebben de meeste aanbieders een andere baan en zijn zij het werken met hun honden er later bij gaan doen waardoor het aanbod van het aantal interventies en daarmee de inzet van de hond laag ligt.

Diversiteit binnen de sector

Zoals in de inleiding is beschreven, wordt er door middel van dit onderzoek getracht meer eenheid te creëren binnen de Animal Assisted Therapy en Animal Assisted Coaching sector in Nederland, waarbij honden worden ingezet. Bij de onderzoekers rees dan ook de vraag in hoeverre er diversiteit

is in de praktijk. Onder de geïnterviewde aanbieders, lijkt de diversiteit mee te vallen. Er is wel diversiteit in het type interventie, de honden waar mee gewerkt wordt, de doelgroep en de leeftijd waarop een hond voor het eerst ingezet wordt. Maar er is bijvoorbeeld geen enkele aanbieder die de hond vaker dan drie keer per week inzet. Geen enkele aanbieder werkt bij een temperatuur hoger dan 30 graden en de meeste aanbieders noemden dat begeleiders stresssignalen van de hond moeten kunnen lezen. De reden dat diversiteit op die punten beperkt is, zou kunnen door dat alle aanbieders aangaven dat het welzijn van de hond belangrijk is voor hun en dat ze willen dat het gewaarborgd blijft. Alle aanbieders hebben dan ook een opleiding gedaan waarin de hond aan bod kwam. Daarbij bestaat populatie uit AAIZOO-begunstigers. AAIZOO heeft als missie om personen die zich bezighouden met dierondersteunde interventies bij elkaar te brengen, te ondersteunen en te versterken door nieuwe kennis op te doen, te delen en uit te breiden en daarmee de kwaliteit van interventies verder te professionaliseren (AAIZOO, z.d.b). Als begunstiger ondersteun je die missie. Daardoor kan worden gesteld dat de aanbieders kennis hebben opgedaan over de hond, wat weer toegepast kan worden ten behoeve van het welzijn van de hond.

Minimale leeftijd voor inzet

Uit de literatuur komt naar voren dat een hond volwassen dient te zijn voordat hij voor het eerst ingezet mag worden als therapiehond. Ook de meeste aanbieders gaven aan dat zij hun hond pas inzetten als zij volwassen zijn, gemiddeld anderhalf tot twee jaar oud. Toch bleken er ook twee aanbieders te zijn die hun hond al als pup inzetten. De praktijk komt dus niet volledig overeen met de literatuur, maar waarom? De aanbieders die alleen een volwassen hond inzetten, gaven daarbij veelal aan dat zij de hond pas na de puberteit in willen zetten omdat de puberteit vaak een fase is waarin de hond onvoorspelbaar gedrag kan vertonen en niet altijd luistert. Ook het karakter is dan nog niet volledig gevormd (Wohlfarth & Sandstedt, 2016). Die dingen wil men juist wel wanneer de hond wordt ingezet in een interventie. Daarbij vroegen sommige aanbieders zich af of een pup het überhaupt wel aan kan om alleen bij een interventie aanwezig te zijn. Ook al hoeft een pup niets te doen, toch vangt hij prikkels op. De reden die werd genoemd om wel een pup in te zetten is om dat alle dingen die in een interventie kunnen gebeuren voor de hond net zo normaal voor hem moeten zijn als eten en slapen. Alleen wanneer daar als pup al aan wordt gewend, kan het zo normaal mogelijk worden. In praktijk zijn de meningen over de minimale leeftijd waarop een hond voor het eerst kan worden ingezet dus nog verdeeld.

6.2 Methode discussie

Veiligheid

Er werd verwacht dat begeleiders op een verantwoorde manier met de honden om gaan en ze een hbo-denkniveau hebben. Uitgaande van de definitie van verantwoord; goed overwogen en veilig (Nederlands woordenboek, z.d.,b), kan worden gesteld dat aan deze verwachting is voldaan. Veiligheid was namelijk een criterium in dit onderzoek en alle aanbieders hebben de vraag beantwoord wat zij doen om de veiligheid van hun interventies te waarborgen. Echter kan het zijn dat de onderzoekers op dit punt te veel zijn meegegaan in het antwoord van de aanbieders en aan te nemen dat iedereen veiligheidsmaatregelen treft en dat de situatie ook daadwerkelijker veiliger maakt, in plaats kritischer te zijn en ook te achterhalen of de maatregelen die in praktijk worden genomen ook echt de veiligheid waarborgen. Desondanks gaven verschillende aanbieders wel aan kennis te hebben van bepaalde zaken maar die kennis bewust niet te gebruiken en in plaats daarvan een keuze te maken gebaseerd op hun eigen voorkeuren.

Onbevooroordeeld

De onderzoekers waren voor de start van het onderzoek vrij onbekend met de inzet van honden in

Animal Assisted Therapy en Animal Assisted Coaching. Daardoor hebben zij waarschijnlijk minder doorgevraagd tijdens de interviews. Ook is er niet op alle begrippen doorgevraagd om een definitie te achterhalen omdat het er vaak veel waren en er voor elk interview ongeveer een uur gereserveerd was, waarin het gehele interview afgenomen moest worden. Wel is tijdens elk interview gevraagd naar een definitie van het welzijn van de hond en het plezier dat de hond in zijn werk heeft. Doordat de onderzoekers minder bekend waren met de inzet van honden in AAT waren voorafgaand het onderzoek, hadden zij een open en onbevooroordeelde blik op het werkveld. Daardoor waren zij beter in staat een relatie op te bouwen met de aanbieders (Patton, 1990 in Ashton, 2014).

Kennis en vaardigheden begeleider

In dit onderzoek zijn criteria opgesteld voor de begeleider ten aanzien van karaktereigenschappen en kennis. Er zijn geen criteria opgesteld voor het hebben van bepaalde vaardigheden. Een begeleider behoort wel bepaalde vaardigheden te bezitten om een interventie tot een succes te maken. Zoals genoemd in hoofdstuk 5.1.1 'kennis en opleiding' is specifieke kennis over de cliënt afhankelijk van de gevolgde opleiding en doelgroep waarmee gewerkt wordt (VanFleet & Faa-Thompson, 2017). Dit kan ook worden gesteld voor het kunnen uitvoeren van bepaalde vaardigheden (Wolhfarth, Olbrich, & Verheggen, 2017). Daarnaast zijn er nog wel vaardigheden nodig voor het inzetten van een dier binnen een interventie (Stewart, z.d.). Stewart (z.d.) beschrijft wel een aantal vaardigheden, maar deze zijn allemaal gebaseerd op het hebben en interpreteren van kennis. Daarbij is in dit onderzoek voor de definitie van kennis 'datgene wat iemand in staat stelt een bepaalde taak te vervullen' gehanteerd. Dit impliceert dat bezit van kennis nodig is om vaardigheden uit te kunnen voeren (Praamsma, 2000). Verder wordt het uit de literatuur niet duidelijk welke vaardigheden een begeleider zou moeten kunnen uitvoeren, behalve de vaardigheid 'split attention'. Deze vaardigheid werd ook in een interview genoemd. Daarom is alleen deze vaardigheid beschreven in hoofdstuk 5.1.1. en is verder alleen kennis als criteria meegenomen in dit onderzoek.

Compensatie

In dit onderzoek werd ervan uit gegaan dat een therapiehond compensatie nodig heeft voor het werk dat hij verricht. Sommige aanbieders begrepen niet wat er bedoeld werd toen naar compensatie gevraagd werd. De onderzoekers gaven daarop uitleg en noemde voorbeelden van compensatie zoals wandelen of spelen. De onduidelijkheid rondom het begrip en de voorbeelden die bij de uitleg werden genoemd, zijn mogelijk van invloed geweest op de resultaten, omdat die aanbieders vervolgens vaak ingingen op de voorbeelden die werden genoemd. Toch werden er nog meer dingen genoemd naast de voorbeelden die de onderzoekers gaven. Ook waren er aanbieders die direct dingen als wandelen, slapen en denkspelletjes noemden zonder dat de onderzoekers voorbeelden hadden genoemd.

Onderzoeksmethoden

In dit onderzoek is gebruikt gemaakt van een literatuurstudie en semigestructureerde interviews om inzicht te verkrijgen in verschillende criteria en om praktijkervaringen en meningen te achterhalen. Andere opties in plaats van een interview hadden bijvoorbeeld een enquête of de delphi-methode kunnen zijn. Bij een enquête wordt een vragenlijst ingevuld door respondenten. Het gaat om een gestandaardiseerde vragenlijst, waardoor iedereen dezelfde vragen invult. Meningen kunnen wel achterhaald worden door openvragen te stellen maar er is geen mogelijkheid tot doorvragen (Baarda, et al., 2014). Doordat er geen mogelijkheid is om door te vragen, kan informatie onduidelijk blijven terwijl juist werd getracht begrippen helder te krijgen en definiëren, waarbij doorvragen noodzakelijk was. Daarom is ook achteraf gezien de enquête niet de beste methode voor dit onderzoek. Met de Delphi-methode wordt getracht een vraagstuk op een systematische manier aan te pakken door (ervarings)deskundigen hun mening te laten geven. Het doel is om een consensus te

bereiken (Linstone & Turoff, 2002). Ook met behulp van deze methode kunnen meningen achterhaald worden. Echter was het doel niet tot eenzelfde mening te komen. Er mocht juist tegenspraak zijn zodat beide perspectieven in de richtlijnen meegenomen konden worden. Daarmee is ook de delphi-methode niet de beste methode voor dit onderzoek en blijft het semigestructureerde interview de meest passende methode bij dit onderzoek.

7. Conclusie

De hoofdvraag is: *Welke criteria zijn van belang om als richtlijn te dienen zodat op een verantwoorde manier honden ingezet kunnen worden binnen de therapie -en coachhondensector in Nederland?*

De criteria die van belang zijn om als richtlijn te dienen, zijn dat de begeleider kennis moet hebben over zowel de hond als de doelgroep waarmee hij werkt. Het is belangrijk dat er kennis is over de hond op het gebied van stresssignalen en lichaamstaal. De karaktereigenschappen die belangrijk zijn voor een begeleider zijn flexibiliteit, empathie, rust en bewust zijn van het eigen handelen. Voor de veiligheid voor de hond is het van belang te voldoen aan het Welfare Quality systeem. Hierdoor kan het welzijn van de hond gewaarborgd worden. Verder moet de hond schoon zijn en vrij zijn van endo- en ectoparasieten. Ook is het belangrijk dat de cliënt leert over het lezen van stresssignalen van de hond. Zo kan de cliënt zelf ook signaleren wanneer het voor de hond minder prettig wordt. Ook moet er gelet worden op de hygiëne. Voor de hond is het van belang dat er een goede balans is tussen werk en ontspanning. Als ontspanning kan er gedacht worden wandelen, rusten en denkspelletjes. Het aantal keren dat een hond ingezet dient te worden is maximaal 45 minuten tot één uur per interventie, twee à drie keer per week. Verder is het belangrijk dat de hond pijnvrij is. Er is geen voorkeur voor het geslacht. Er wordt liever niet gewerkt met hoogrisico-honden, buitenlandse honden of honden met een naar verleden. De leeftijd wanneer een hond voor het eerst ingezet dient te worden is als hij volwassen is, vanaf anderhalf jaar. Gemiddeld kan er gewerkt worden tot maximaal negen à tien jaar. Ook is het belangrijk dat de hond mensgericht is, een will to please, een snel herstelvermogen en plezier heeft. De hond mag in ieder geval niet agressief en niet angstig zijn. Als commando's dient de hond de basiscommando's als zit, af en blijf te kennen. Tevens dient hij mensen op een rustige manier te begroeten en met harde geluiden en sterke geuren om te kunnen gaan. Hoe vaak en tot welke leeftijd een hond ingezet kan worden verschilt per individu en activiteit. Ten alle tijden dient er naar de individuele situatie gekeken te worden. Geen één hond, cliënt of interventie is immers hetzelfde.

8. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen beschreven die van toepassing kunnen zijn voor mensen die interventies met honden geven of voor mensen die er onderzoek naar willen doen.

Aanbevelingen voor onderzoek

Om te beginnen is er meer onderzoek nodig naar de voor- en nadelen van het voeren van rauw vlees. Uit de interviews kwam namelijk naar voren dat begeleiders vooral voeren waar ze zichzelf goed bij voelen. Wel is het hierbij belangrijk om van tevoren vast te stellen hoe groot de interesse hiervoor is binnen de therapiehondensector.

Er waren nog niet veel onderzoeken uitgevoerd binnen de therapie -en coachhondensector. Hier liggen veel mogelijkheden voor nieuw onderzoek. Onderwerpen waarnaar meer onderzoek gedaan kan worden zijn; veiligheid van zowel de hond, de cliënt als de begeleider, het aantal inzetten per week, de maximale temperatuur waarin gewerkt kan worden, eigenschappen van de begeleider en compensatie voor de hond.

Uit dit onderzoek is gebleken dat er voor sommige begrippen veel verschillende betekenissen zijn. Het zou duidelijker zijn als er voor de begrippen die veel in dit soort onderzoeken gebruikt worden zoals stabiel, welzijn, plezier en rustig één betekenis zou zijn met betrekking tot honden.

Dit onderzoek is gebaseerd op literatuur en ervaringen uit de praktijk. Voor een eventueel vervolgonderzoek zou het erg handig zijn als er ook meegekeken wordt in de praktijk tijdens interventies. Zo kan er gekeken worden of dat wat in de literatuur staat en wat tijdens de interviews naar voren komt, ook daadwerkelijk wordt toegepast in de praktijk.

Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de meeste aanbieders de honden vanaf anderhalf/twee jaar inzetten en twee aanbieders al vanaf pups af aan. Er zou meer onderzoek gedaan kunnen worden naar de vraag of het inzetten van pups in interventies schadelijk is voor de hond. Dit kan gedaan worden bij organisaties die op dit moment al pups inzetten.

Aanbevelingen voor de sector

Uit de interviews kwam naar voren dat aanbieders met elkaar zouden willen afspreken om te overleggen over hoe ze te werk gaan om zo van elkaar kunnen leren. Het oprichten van een overkoepelend orgaan of het opzetten van een netwerk tussen de ervaringsdeskundigen zou hierbij kunnen helpen. Ook kan er voor gekozen worden om meer begunstigers voor een organisatie als AAIZOO te werven zodat er meer informatie met elkaar uitgewisseld kan worden. Voor de ontwikkeling van de sector is uitwisseling van informatie erg belangrijk. Als de uitwisseling van informatie tussen organisaties frequenter en op landelijke schaal plaatsvindt, kan dit voor meer mogelijkheden zorgen om de sector te helpen groeien en verbeteren.

Het zou goed voor de sector kunnen zijn als er een kwaliteitskeurmerk opgericht wordt. Een aanbieder van AAT of AAC krijgt dit keurmerk alleen als ze voldoen aan de door de sector opgestelde normen. Dit zorgt ervoor dat niet iedereen zich zomaar coach kan noemen en de kwaliteit van de interventies verhoogd wordt.

Bibliografie

- AAIZOO. (2019). *Animal Assisted Interventions in Zorg, Onderzoek en Onderwijs*. Opgehaald van AAIZOO: <https://aaizoo.nl/>
- AAIZOO. (z.d.a). *AAIZOO-Begunstigers*. Opgehaald van AAIZOO: <https://aaizoo.nl/links/>
- AAIZOO. (z.d.b). *Aanmelden als begunstiger van AAIZOO*. Opgeroepen op oktober 5, 2019, van [www.aaizoo.nl](https://aaizoo.nl/informatie-over-aanmelding-als-begunstiger-van-aaizoo/): <https://aaizoo.nl/informatie-over-aanmelding-als-begunstiger-van-aaizoo/>
- Ackerman, S., & Hilsenroth, M. (2003). A review of therapist characteristics and techniques positively impacting the therapeutic alliance. *Clinical Psychology Review*, 1-33.
- Baarda, B., Bakker, E., Hulst, van der, M., Julsing, M., Fischer, T., Vianen, van, R., & Goede, de, M. (2014). *Basisboek Methoden en Technieken*. Groningen: Noordhoff Uitgevers bv.
- Baarda, D., & de Goede, M. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff.
- Beck, A., & Katcher, A. (1996). *Between pets and people: the importance of animal companionship*. West Lafayette, Indiana: Purdue University Press.
- Beetz, A., Ormerod, E., Johnson, R., Fine, A., Yamakazi, K., Dudzik, C., . . . Choi, G. (2014). *Witboek van IAHAIO*. IAHAIO.
- Boeije, H. (2016). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom uitgevers. Opgehaald van www.studeersnel.nl.
- Butler, C. (2004). *Therapy dogs today: Their gifts, our obligation*. Opgeroepen op juli 30, 2019, van <https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=HcTTAAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=skills+dog+handler&ots=VwG2oa8coR&sig=UylbCq63e7P-AYurJ2sYVpc937s#v=snippet&q=handler&f=false>
- Byrd, B. (2012). *Human-Canine Relationships: Dog Behavior and Owner Perceptions*. Lynchburg: Liberty University.
- Chandler, C. (2012). *Animal Assisted Therapy in Counseling*. New York, United States: Taylor & Francis Group.
- Clark, S. D., Smidt, J. M., & Bauer, B. A. (2019). Welfare considerations: Salivary cortisol concentrations on frequency of therapy dog visits in an outpatient hospital setting: A pilot study. *Journal of Veterinary Behavior*, 88-91.
- Creagan, E., Bauer, B., Thomley, B., & Borg, J. (2015). *Animal-assisted therapy at Mayo Clinic: The time is now*. Complementary Therapies in Clinical Practice.
- Dale, J., & Mos, R. (2012). *Topdogtrainingen Nederland*. Opgehaald van <http://www.mensenhond.nl/>
- Davis, B., Natras, K., O'Brien, S., Patronek, G., & MacCollin, M. (2004). Assistance dog placement in the pediatric population: benefits, risks, and recommendations for future application. *Anthrozoos*, 130-145.
- De Jong, M. (2014). *Zoönosen in de zorg: een beheersbaar risico*. Ontwikkel Centrum.

- Fine, A. (2015). Incorporating Animal-Assisted Interventions into psychotherapy: Guidelines and suggestions for therapists. In A. Fine, *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions* (pp. 141-156). London, England: Academic Press.
- Fredrickson, M., & Howie, A. (2000). *Handbook on Animal-assisted Therapy*. San Francisco: Academic Press.
- Freeman, L., Chandler, M., Hamper, B., & Weeth, L. (2013). Current knowledge about the risks and benefits of raw meat-based diets for dogs and cats. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 1549-1558.
- Galibert, F., Quignon, P., Hitte, C., & André, C. (2011). Toward understanding dog evolutionary and domestication history. *Comptes Rendus*, 190-196.
- Ganser, G. (2017). *Hundegestützte Psychotherapie*. Kempten, Duitsland: AZ Druck und Datentechnik GmbH.
- Gee, N., Fine, A., & Schuck, S. (2015). Animals in Educational Settings: Research and practice. In A. Fine, *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Foundations and guidelines for Animal-Assisted Interventions* (pp. 195-210). London, England: Academic Press.
- Geisler, A. (2004). Companion animals in palliative care: stories from the bedside. *American Journal of Hospice and Palliative Medicine*, 285-288.
- Gibbels, J., & Niesing, X.-Q. (2017). *Selectiecriteria paarden in de zorg*. Leeuwarden: Van Hall Larenstein.
- Goddard, M., & Beilharz, R. (1984). The relationship of fearfulness to, and the effects of, sex, age and experience on exploration and activity in dogs. *Applied Animal Behaviour Science*, 201-305.
- Goddard, M., & Beilharz, R. (1986). Early prediction of adult behaviour in potential guide dogs. *Applied Animal Behaviour Science*, 203-301.
- Gulliksen, K., Espeset, E., Nordbo, R., Skarderud, F., Geller, J., & Holte, A. (2012). Preferred therapist characteristics in treatment of anorexia nervosa: the patient perspective. *International journal of eating disorders*, 932-941.
- Hiby, E., Rooney, N., & Bradshaw, J. (2006). Behavioural and physiological responses of dogs entering re-homing kennels. *Physiology & Behavior*, 385-391.
- Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. (z.d.). *Informatievaardigheden - algemeen: 4: Zoekmethoden*. Opgehaald van www.libguides.studiecentra.han.nl: <https://libguides.studiecentra.han.nl/c.php?g=653875&p=4590876>
- Hulphond Nederland. (z.d.). *Werkwijze Therapeuten*. Opgehaald van Hulphond: <https://hulphond.nl/therapie-en-coaching/therapeuten/>
- IAHAIO. (2014). *IAHAIO White Papers*. IAHAIO.
- International Guide Dog Federation. (z.d.). *IDGF standards*. Opgehaald van <https://www.igdf.org.uk/about-us/igdf-standards/>
- Jegatheesan, B. (2018). *IAHAIO White Paper 2014, updated for 2018: The IAHAIO definitions for Animal Assisted Intervention and guidelines for wellness of animals involved in AAI*. IAHAIO.

- Keijsers, G., Schaap, C., & Hoogduin, C. (2000). The impact of interpersonal patient and therapist behavior on outcome in Cognitive Behavior Therapy: A review of empirical studies. *Behavior Modification*, 264-297.
- KNGF Geleidehonden. (z.d.). *Dierenwelzijn volgens KNGF Geleidehonden*. Amstelveen.
- Lanuzzie, D., & Rowan, A. (1991). Ethical issues in animal-assisted therapy programs. *Anthrozoos*, 154-163.
- Lefebvre, S., Golab, G., Christensen, E., Castrodale, L., Aureden, K., Bialachowski, A., . . . Scott Weese, J. (2008). Guidelines for animal-assisted interventions in health care facilities. *American Journal of infection control*, 78-85.
- Lefebvre, S., Reid-Smith, R., Boerlin, P., & Weese, J. (2008). Evaluation of the Risks of Shedding Salmonellae and Other Potential Pathogens by Therapy Dogs Fed Raw Diets in Ontario and Alberta. *Zoonoses and public health*, 470-480.
- Lefebvre, S., Waltner-Toews, D., Peregrine, A., Reid-Smith, R., Hodge, L., Arroyo, L., & Weese, J. (2006). Prevalence of zoonotic agents in dogs visiting hospitalized people in Ontario: implications for infection control. *journal of hospital infection*, 458-466.
- Lenz, J., Joffe, D., Kauffman, M., Zhang, Y., & LeJeune, J. (2009). Perceptions, practices, and consequences associated with foodborne pathogens and the feeding of raw meat to dogs. *Can Vet J*, 637-643.
- LICG. (2019). *Rasgroepen*. Opgehaald van LICG over houden van dieren: <https://www.licg.nl/honden/rasgroepen/>
- Lind, N. (2009). *Animal Assisted Therapy Activities to Motivate and Inspire*. PYOW Publishing.
- Lindsay, S. (2005). *Handbook of applied dog behavior and training, procedures and protocols*. Opgeroepen op juli 27, 2019, van https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=P3GHg6R_O2UC&oi=fnd&pg=PT5&dq=qualities+dog+trainer&ots=mWRsLGwJQu&sig=pp9JIH50bmNME7SrTC9pSeL8cUA#v=snippet&q=qualities&f=false
- Linstone, H., & Turoff, M. (2002). *The Delphi method: Techniques and applications*. Opgeroepen op oktober 5, 2019, van https://scholar.google.nl/scholar?hl=nl&as_sdt=0%2C5&q=delphi+method&btnG=
- McConnell, P. (2015). Understanding the other end of the leash: What therapists need to understand about their co-therapists. In A. Fine, *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions* (pp. 103-114). London, England: Academic Press.
- Micheal, L., & Barley, D. (2001). Research summary of the therapeutic relationship and psychotherapy outcome. *Psychotherapy theory research & practice*, 357-361.
- Mills, J., & Yeager, A. (2012). *Definitions of animals used in healthcare settings*. The army medical department journal.
- Morrison, M. (2007). Health Benefits of Animal-Assisted Interventions. *Complementary Health Practice Review*, 51-62.

- Mos, R., & Dale, J. (2017). *Topdog opvoeden van een hond: een korte handleiding*. Arnhem.
- Nederlands woordenboek. (z.d.,a). *empathie*. Opgeroepen op juli 27, 2019, van www.woorden.org: <https://www.woorden.org/woord/empathie>
- Nederlands woordenboek. (z.d.,b). *verantwoord*. Opgeroepen op september 7, 2019, van www.woorden.org: <https://www.woorden.org/woord/verantwoord>
- Ng, Z., Albright, J., Fine, A., & Peralta, J. (2015). Our ethical and moral responsibility: Ensuring the welfare of therapy animals. In A. Fine, *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions* (pp. 357-376). London, England: Academic Press.
- Ophorst, S. (2014). Inleiding: Dieren in de zorg. In S. Ophorst, M. Ruis, V. Pompe, M. de Jong, J. van der Borg, B. Beerda, . . . C. Oomkes, *Dieren in de zorg* (pp. 7-16). Ede: Ontwikkelcentrum.
- Pervin, L., & John, O. (1999). *Handbook of Personality: Theory and research*. New York: Guilford Publications Inc.
- Pompe, V. (2014). Het dier binnen de zorgethiek. In S. Ophorst, M. Ruis, V. Pompe, M. de Jong, J. van der Borg, B. Beerda, . . . C. Oomkes, *Dieren in de zorg* (pp. 53-72). Ede: Ontwikkelcentrum.
- Praamsma, J. (2000). *Kennis of vaardigheden, een schijndiscussie*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Psychologist world. (z.d.). *Five-Factor Model of Personality*. Opgehaald van www.psychologistworld.com: <https://www.psychologistworld.com/personality/five-factor-model-big-five-personality#references>
- Queensland Government . (2019, Juli 5). *About guide, hearing and assistance dogs legislation*. Opgehaald van <https://www.communities.qld.gov.au/industry-partners/guide-hearing-assistance-dogs/about-guide-hearing-assistance-dogs-legislation>
- Raad van beheer houden van honden. (z.d.). *Therapiehond*. Opgehaald van <https://www.houdenvanhonden.nl/echte-hondenbanen/therapiehond/>
- Regieraad kwaliteit van zorg. (2012). *voor wie?* Opgehaald van www.ha-ring.nl/: http://www.ha-ring.nl/download/literatuur/Richtlijn_voor_Richtlijnen_derde_herziene_versie.pdf
- Rietveld-Piepers, B., & Enders-Slegers, M. (2018). *De inzet van dieren in zorg*. Heerlen: Open Universiteit.
- Ruis, M. (2014). Oog voor dierenwelzijn. In S. Ophorst, M. Ruis, V. Pompe, M. Jong, de, J. Borg, van der, B. Beerda, . . . C. Oomkes, *Dieren in de zorg* (pp. 17-46). Ede: Ontwikkelcentrum.
- Society for Companion Animal Studies Limited. (2013). *Animal-Assisted Interventions Code of Practice UK*. Animal-Assisted Interventions Code of Practice UK.
- Stewart, L., Chang, C., Parker, L., & Grubbs, N. (2016). *Animal-Assisted Therapy in Counseling Competencies*. Alexandria, United States: American Counseling Association, Animal-Assisted Therapy in Mental Health Interest New York.
- Stichting Contacthond. (z.d.). *Therapiehonden Eisen*. Opgehaald van <https://www.contacthond.nl/therapiehonden/eisen>

- Stichting Hulphond Nederland -a. (z.d.). *Werkwijze en therapeuten*. Opgehaald van [www.hulphond.nl: https://hulphond.nl/therapie-en-coaching/therapeuten/](https://hulphond.nl/therapie-en-coaching/therapeuten/)
- Stichting Hulphond Nederland-b. (z.d.). *Therapie en coaching*. Opgehaald van Van pup tot pensioen: <https://hulphond.nl/hulphonden/van-pup-tot-pensioen/>
- Swinkels, J., Burgers, J., Assendelft, W., Everdingen, van, J., Barneveld, van, T., & Klundert, van de, J. (2004). Doel van richtlijnontwikkeling. In J. Everingen, van, J. Burgers, W. Assendelft, J. Swinkels, T. Barneveld, van, & J. Klundert, van de, *Evidence-Based Richtlijnontwikkeling* (pp. 3-10). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Turner, W. (2007). The experiences of offenders in a prison canine program. *Federal Probation*, 38-43.
- USA Therapy Dogs. (2019). *Welcome to the USA Therapy Dog's Website*. Opgehaald van Serving With Compassion and Pride: usatherapydogs.org
- van Dale. (z.d.). *betekenis 'opleiding'*. Opgehaald van [www.vandale.nl: https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/opleiding#.XRdfLugzY2w](https://www.vandale.nl/woordenboek/nederlands/betekenis/opleiding#.XRdfLugzY2w)
- van Dam, M. (2017). Dierenwelzijn: Brief van de staatsecretaris van economische zaken. Den Haag.
- van der Borg, J., & Beerda, B. (2014). Honden in zorg. In S. Ophorst, M. Ruis, V. Pompe, d. M. Jong, v. d. Borg, B. Beerda, . . . C. Oomkes, *Dieren in de zorg* (pp. 105-152). Ede: Ontwikkelcentrum.
- VanFleet, R., & Faa-Thompson, T. (2017). *Animal Assisted Play Therapy*. Sarasota, United States : Professional Resource Press.
- VanFleet, R., Fine, A., O'Callaghan, D., Mackintosh, T., & Gimeno, J. (2015). Application of Animal-Assisted Interventions in professional settings: An overview of alternatives. In A. Fine, *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions* (pp. 157-177). London, England: Academic Press.
- Verpleegkundigen en Verzorgenden Nederland. (z.d.). *Richtlijnen*. Opgehaald van [www.venvn.nl: https://www.venvn.nl/Themas/Richtlijnen-en-protocollen/Richtlijnen](https://www.venvn.nl/Themas/Richtlijnen-en-protocollen/Richtlijnen)
- Viau, R., Arsenault-Lapierre, G., Fecteau, S., Champagne, N., Walker, C., & Lupien, S. (2010). Effect of service dogs on salivary cortisol secretion in autistic children. *Psychoneuroendocrinology*, 1187-1193.
- Villatra-Fill, V., Roca,, M., Gonzalez, N., Cuca Escanilla, A., Esteban, M., Group Schi-Can, & et al. (2009). Dog-assited therapy in the treatment of chronic schizophrenia inpatients. *Antrhozoos*, 149-159.
- White, M. (2008). *Narratieve therapie in de praktijk: Verhalen die werken*. Opgehaald van http://www.boompsychologie.nl/media/4/3_white_-_narratieve_therapie_in_de_praktijk.pdf
- Winkle, M., & Jackson, L. (2012, April 9). Best Practices for Animal-Assisted Therapy. *OTPRACTICE*, p. 2012.
- Winkle, M., & Ni, K. (2019). *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Foundations and guidelines for animal-assisted interventions*. Elsevier: Amsterdam.

- Winkle, M., Tomezzoli, A., Aste, F., & Buttram, D. (2019). *Animal Assisted Intervention International*.
- Wohlfarth, R., & Sandstedt, L. (2016). *Animal Assisted Activities with Dogs*. Warsaw: Publishing House of Janusz Korczak Pedagogical University.
- Wohlfarth, R., Olbrich, E., & Verheggen, T. (2017). *Kwaliteitsontwikkeling en kwaliteitsborging bij dierondersteunde interventies*. Instituut voor Antrozoologie.
- Yalom, I. (2009). *Therapie als geschenk*. Opgeroepen op juli 27, 2019, van https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=AXtgBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT4&dq=karakter+therapeut&ots=rzUI5kxNXq&sig=Z_NvU_q4nkLVVU9GZQI-v16DtmM#v=snippet&q=eigenschap&f=false

Bijlage I. Onderzoekspopulatie

In tabel 1 is een overzicht weergegeven van de vastgestelde onderzoekspopulatie van AAIZOO-begunstigers wie therapie met honden aan bieden. Daar waar een streepje staat zijn de gegevens over het betreffende onderwerp onbekend.

Tabel 1: Overzicht onderzoekspopulatie met alle 22 AAIZOO-begunstigers van aanbieders van therapie met honden.

	naam organisatie	contact-persoon	locatie	bied aan	doelgroep	aantal honden	ras hond
1	A.A.I. centrum de Klimop	P. Rutgers	Etten-Leur, Gelderland	Psychomotore therapie, gezinsbegeleiding, kindercounseling	Kinderen en gezinnen met extra aandacht voor opvoeding en ontwikkeling	6	Labrador, Australische herder x poedel, Schotse collie, Duitse herder
2	Begeleiding met 4 poten	L. Borghans	Geeleen, Limburg	Begeleiding met honden	Kinderen, jongeren, jongvolwassenen met en zonder een diagnose	9	Duitse herder,
3	Cattle dog coach	E. de Roode	Vijlen, Zuid-Limburg	Topdog Sova training	Kinderen	2	Cattledogs
4	Chivas coaching & Therapie	M. van Kolck	Almere, Flevoland	Dier ondersteunende activiteit en therapie	Kinderen en volwassenen	1	Berner Sennehond
5	Clinidogs	S. Vlaming	Texel, Noord-Holland	Basisopleiding therapiehond begeleider/coach, coachen met honden	Kinderen, volwassenen, teams	2	Golden Retriever, Australian Shepherd
6	CoHond	M. Swart	Amsterdam-Amstelland, Noord-Holland en Utrecht-West, PGB, Utrecht	Topdog Sova training	Kinderen v.a. 6 jaar, pubers, adolescenten, volwassenen. Individuen en kleine groepjes	3	Labrador, Herder x Rottweiler x Berner Sennen, straathond uit Turkije
7	Contacthond	N. Rethmeier	Vijfhuizen, Noord-Holland	Kinder -en jeugdtherapie en coaching	Kinderen (waaronder Down Syndroom en autisme)	Leenhonden, aantal	-

						on- bekend	
8	Daniels training & begeleiding	D. Daniels	Arnhem en Westervoort, Gelderland	Topdog SoVa training	Kinderen, volwassenen; individuen en teams	3	Golden Irish (Golden Retriever x Ierse Setter), Friese Stabij, Golden Retriever
9	Dogswork	M. Jacobs	Warns, Friesland	Basisopleiding therapiehondbegeleider, spiegelen/coaching en weerbaarheid met honden, begeleiden mensen/gezinnen met eigen therapiehond	Kinderen, jongeren, volwassenen, mensen/gezinnen met therapiehond	-	-
10	Dogyourmind	A. Dubois	Rijs, Friesland	Loopbaan -en studie coaching	(jong)volwassenen met en ouders/ verzorgers van slechthorende en mensen met tinnitus en/of hyperacusis	-	-
11	Helpende Honden	P. Delorme	Venhuizen, Noord-Holland	Training en begeleiding voor mensen met autisme, gedragsproblemen, extra ondersteuning bij communicatie, sociale vaardigheden, impulscontrole, zelfvertrouwen of stemmingsproblemen	Kinderen en jongeren 6 t/m 18 jaar	-	-
12	Herstel op poten	D. Rademakers	Groenekan, Utrecht	Topdog SoVa training, herstelondersteuning	Kinderen, jongeren, (jong)volwassenen	5	Golden Retriever x Duitse/Turkse Herder, Golden Retriever x Amerikaanse Staffordshire/ Dogo Argentino, Labrador Retriever, Samojeed x

							Australische herder, Poolse herder
13	Hondenspiegel	D. van Gelooven, C. Vallinga	Doorn, Utrecht	Opleiding, training en coaching bij therapie, ondersteuning bij uitkiezen, opvoeding, gedrag en verzorging van jouw hond		9	Newfoundlander, Friese Stabij, Boerenfox x Beagle, kruisingen (uit Griekenland en Spanje), Ierse Wolfshond,
14	Hoofd Hart Hond	A. Kruithof	Capelle aan den IJssel, Zuid-Holland	Werken aan lichaamstaal, assertiviteit, creativiteit, probleemoplossend vermogen, samenwerking en zelfvertrouwen	Kinderen en jongeren	2	Labrador Retriever
15	Loop je eigen koers	I. Smit	Almere-Hout/Oosterwold, Flevoland	Loopbaanbegeleiding, coaching met (eigen) hond	-	1	Leonberger
16	Mazzel Topdogtraining	M. Grimberg	Leek, Groningen	Topdog SoVa training	jongeren	3	Schotse herder, Zwitserse witte herder, kruising
17	Pets4care	D. van Veldhuizen	Wijk bij Duurstede, Utrecht	Trainingen, cursussen, opleidingen, begeleidingstrajecten met honden en paarden	Kwetsbare kinderen en jongeren, volwassenen	-	-
18	Spelen Helpt	J. Prinsen en C. Brans	Nieuw-Vennep, Noord-Holland	Speltherapie, dierondersteunende speltherapie, EMDR, Rots & Water, brugklastraining	Kinderen die o.a. gepest worden, een trauma hebben, moeite met emotie regulering, vaak naar het ziekenhuis moeten	2	Golden Retriever, Ierse Setter x Poedel
19	Stichting Sam	R. Griffioen	Naarden, Noord-Holland	Programma's: Met dieren leuker leven, maatjesprogramma, paard & go, dolphin dreams, dog assisted activities/therapy	Kinderen van 8 t/m 20 jaar met Syndroom van Down, autisme en aanverwante syndromen	-	-

20	Stichting therapiehond Nederland	J. Visser	Schagen, Noord-Holland	Bezoekdieren	Mensen met dementie, cognitieve en andere beperkingen	3	Hovawart, Golden Retriever
21	TeamCodi	N. Barendrecht-Jenken	Gouda, Zuid-Holland	Voorlezen aan een hond (R.E.A.D.), Vida weerbaarheidstraining, coaching	Kinderen (Vida en R.E.A.D.) en alle leeftijden (coaching)	2	Border collie x Australian Shepherd, Collie kruising uit Guatemala
22	Wijze Wolf	G. Pols	Silvolde, Gelderland	Coachwandeling, Wijze Wolf coaching, Natuurlijk zonder stress, R.E.A.D., Wolfenkracht	Kinderen (R.E.A.D. en Wolfenkracht)	-	Wolfshond

Bijlage II. Eerste e-mail contact met potentiële deelnemers aan het interview

Betreft: Deelname afstudeeronderzoek richtlijnen voor therapie met honden.

Geachte [naam contactpersoon organisatie],

Honden zijn niet alleen de beste vriend van de mens maar kunnen ons ook helpen met het pakken van spullen, ons begeleiden als we niet (goed) meer zien, ons bijstaan na trauma's of ons helpen ons zelfverzekerder te voelen.

Dat is wat wij, Merlissa Boland en Martijn Knoef zo mooi vinden aan de hond, ze zijn namelijk zo veel meer dan alleen onze beste vriend. Wij zijn vierdejaars studenten Diermanagement met de minor Dieren in de Zorg aan het Van Hall Larenstein te Leeuwarden. Wij zijn beiden geïnteresseerd in honden, met name de combinatie van honden en zorg en wilden ons hier verder in verdiepen. Voor ons afstudeeronderzoek zijn we bezig met het creëren van richtlijnen die voor de gehele therapiehonden sector toegankelijk en toepasbaar zijn. Op die manier kunnen begeleiders hierop terugvallen of toekomstige begeleiders de richtlijnen als handvatten gebruiken.

Wij hebben vernomen dat u therapie met honden aanbied bij [naam organisatie]. Wij zijn nieuwsgierig naar uw ervaringen en uw visie op verschillende criteria die komen kijken bij het inzetten van therapiehonden. Daarom zouden wij graag bij u langskomen om u als ervaringsdeskundige te komen interviewen over uw ervaring met het geven van therapie met honden.

Bij deze vragen wij u dan ook of u wil deelnemen aan ons onderzoek. Graag zouden wij een afspraak met u inplannen om bij u langs te komen. Het interview zal ongeveer een uur duren.

Uw reactie en eventuele vragen ontvangen wij graag op merlissa.boland@hvhl.nl.

Graag zien wij uw reactie tegemoet.

Met vriendelijke groet,

Merlissa Boland & Martijn Knoef

Bijlage III. Topiclijst interviews

datum		geïnterviewde	
interviewer 1		organisatie	
interviewer 2			

Introductie

- Voorstellen onderzoekers en geïnterviewde
- Privacy
- Hoe bent u in de wereld van de therapiehonden gekomen?
- Hoe ziet uw ideale therapiehond eruit?
- Hoe wordt bepaald of een hond geschikt is al therapiehond?
- Bent u bekend met de kwaliteitsontwikkeling en kwaliteitsborging richtlijn bij dierondersteunde interventies van dr. Rainer Wohlfarth en prof. dr. Erhard Olbrich?
- Maakt u zelf gebruik van deze richtlijnen?
- Wat vindt u van deze richtlijnen?
- Wat mist er in deze richtlijnen?
- Wat had u liever anders willen zien in deze richtlijnen?

Hond

Karaktereigenschappen

- Hoe bepaalt u of een hond het juiste karakter heeft om als therapiehond te kunnen werken?
- In dit onderzoek zijn karakter en persoonlijkheid van de hond met elkaar verbonden. De volgende kenmerken worden gehanteerd: vriendelijkheid, agressie (dreiggedrag en bijtgedrag), opwinding, angst en herstelvermogen.
- Zijn er naast deze zeven persoonlijkheden nog andere eigenschappen waar u op let? Zo ja, welke?
- Welke karaktereigenschappen vindt u het belangrijkste?
- En welke minder?
- Zijn er karaktereigenschappen die in meer of mindere maten bij bepaalde doelgroepen passen? Zo ja, welke?

Vaardigheden

- In dit onderzoek wordt van de volgende vaardigheden uit gegaan: aandacht, zitten, volgen, liggen, blijven zitten, blijven liggen, komen, apporteren en kunstjes (o.a. poot en high five).
- Welke vaardigheden zou een therapiehond naast de genoemde vaardigheden moeten bezitten?
- Wat zijn voor u de belangrijkste vaardigheden?
- En welke zijn minder belangrijk?
- Geeft u bij de aanschaf van een therapiehond de voorkeur aan een hond die u zelf de gewenste vaardigheden moet leren of een hond die alle vaardigheden al bezit?

Fysieke kenmerken

- Vanaf welke leeftijd zou u een therapiehond voor het eerst inzetten?
- Vanaf welke leeftijd zou u een therapiehond met pensioen laten gaan?
- In hoeverre speelt het ras van de hond een rol voor het wel of niet geschikt zijn als therapiehond?
- Is er een ras dat voor u de voorkeur heeft? Zo ja, welke?
- Heeft u een voorkeur voor een bepaald geslacht van de hond? Zo ja, welke?
- In hoeverre moet een therapiehond vrij zijn van ziekten/aandoeningen?

Begeleider

Opleiding en kennis

- In hoeverre moet een begeleider over kennis beschikken van de hond?
- Welke kennis moet een begeleider over de hond bezitten?
- In hoeverre moet een begeleider kennis over de cliënt bezitten?
- Welke opleidingen moet een begeleider hebben gedaan om Animal Assisted Therapy aan te kunnen bieden?
- Welke opleidingen zijn volgens u geschikt om therapie met honden aan te kunnen bieden?

Eigenschappen

- Wat maakt een begeleider geschikt om therapie met honden aan te kunnen bieden?
- In hoeverre heeft een begeleider bepaalde eigenschappen nodig om therapie met honden aan te kunnen bieden?
- Wat zijn die eigenschappen?
- Zijn bepaalde eigenschappen volgens u in meer of mindere mate geschikt om met bepaalde doelgroepen om te kunnen gaan?
- Wat zijn volgens u de belangrijkste eigenschappen die een begeleider moet bezitten?
- En wat de minste?

Omgeving/welzijn

- Wat is volgens u dierenwelzijn?
- Wat is volgens u hondenwelzijn?
- Hoe kan het welzijn van de hond volgens u worden gewaarborgd?
- Wat is de basismaaltijd voor uw hond?
- Wat vindt u van rauw vlees?

Inzetten per week

- Hoe vaak kunnen therapiehonden volgens u per week worden ingezet?
- Waaraan kunt u herkennen als een therapiehond te veel werkt?
- Hoe hebt u het aantal inzetten per week bepaald?

Compensatie

- Wat vindt u geschikte compensatie voor het werk dat een hond doet?
- Hoeveel tijd zou er volgens u besteedt moeten worden aan compensatie?
- Wat is volgens u de invloed van compensatie op een (therapie)hond?

Veiligheid

- Wat is de ideale ruimte/omgeving om een sessie te houden?
- Hoe kan de veiligheid van de cliënt gewaarborgd worden?
- Hoe kan de veiligheid van de hond gewaarborgd worden?
- Wat is de maximale temperatuur waarin u een therapiehond laat werken (tropenrooster)?

Eventuele opmerkingen

Bedankt en afsluiting

Bijlage IV. Toestemmingsformulier

Betreft onderzoek naar het opstellen van richtlijnen voor het werken met therapiehonden

Geachte heer/mevrouw,

Dit onderzoek gaat over het opstellen van richtlijnen voor geven van therapie met honden. Het doel hiervan is om een aanvulling te kunnen creëren op het bestaande richtlijn 'kwaliteitsontwikkeling en kwaliteitsborging bij dierondersteunde interventies', dat in opdracht van het Instituut voor Antrozoölogie aangepast is op de Nederlandse situatie. Op die manier hopen wij nog meer eenheid binnen de therapiehonden sector te creëren. Om dat doel te behalen wordt er naast een literatuurstudie ook interviews afgenomen om de literatuur met praktijkervaringen aan te kunnen vullen. Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u die stellen.

Ik begrijp dat;

- deelname aan dit interview geheel vrijwilliger is.
- ik mijn deelname aan dit interview ten alle tijden mag stopzetten zonder een reden op te hoeven geven.
- alle verzamelde gegevens anoniem worden verwerkt.
- na afronding van het onderzoek, de geluidsopname wordt verwijderd.
- geluidsopnames niet openbaar worden gemaakt of gedeeld worden met derden.

Door uw handtekening onderaan dit formulier te zetten, geeft u toestemming voor;

- Vrijwillige deelname aan dit onderzoek.
- De verzameling en verwerking van gegevens over therapiehonden.
- Een geluidsopname van het interview.

Daarbij geef ik **wel/geen** toestemming voor het vermelden van uw naam **en/of** organisatie in het voorwoord van de uiteindelijk scriptie om u te bedanken voor uw deelname aan het interview.

Datum:.....

Naam:.....

Handtekening:

Namens de onderzoekers:

Merlissa Boland &
Martijn Knoef